

Lastensuojelun toiminta, kun vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen

Venla Aho & Mira Heikkinen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lastensuojelun toiminta, kun vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen

Venla Aho & Mira Heikkinen
Rikosseuraamusala Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Marraskuu 2021

Venla Aho, Mira Heikkinen

Lastensuojelun toiminta, kun vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen

Vuosi

2021

Sivumäärä

61

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelun toimintaa tilanteessa, jossa lapsen vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen. Opinnäytetyön tilaajana toimi Kriminaalihuollon tukisäätiön Lapsi ja läheistyö. Tavoitteena oli tuottaa Kriminaalihuollon tukisäätiölle lisätietoa siitä, kuinka lastensuojelussa toimitaan, kun perheen elämää koskettaa ehdoton vankeustuomio. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää muun muassa sitä, onko lastensuojelussa käytössä tiettyjä toimintatapoja tai menetelmiä, silloin kun työskennellään perheen kanssa, jossa vanhempi suorittaa ehdotonta vankeustuomiota. Lisäksi opinnäytetyö selvittää sitä, otetaanko vankeustuomiota ylipäättään puheeksi perheessä, tukeeko lastensuojelu perhettä puheeksi otossa ja kuinka perhe on kokenut saavansa lastensuojelulta tukea.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään vankeustuomion vaikutuksista vankeustuomiota suorittavan läheisiin, lasten oikeuksia sekä lastensuojelun tehtäviä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineisto kerättiin hyödyntäen puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelut analysoitiin sisällönanalyysi menetelmää hyödyntäen. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat perheet, joissa lapsen vanhempi on tai on ollut suorittamassa ehdotonta vankeustuomiota, ja jotka ovat tuomion suorittamisen aikaan olleet lastensuojelun asiakkuudessa. Toinen kohderyhmä oli Helsingin lastensuojelun työntekijät, jotka ovat työskennelleet ensimmäisen kohderyhmän parissa. Sekä lastensuojelun entiset asiakkaat että lastensuojelussa työskentelevät ammattilaiset osoittautuivat erittäin haasteellisiksi tavoittaa ja lopulta haastatteluihin osallistui neljä lastensuojelun asiakasta sekä neljä Helsingin lastensuojelun työntekijää.

Opinnäytetyön tuloksia analysoidessa on selvää, että lastensuojelu kaipaa erilaisia koulutuksia vankiperheiden kanssa työskentelemiseen, sekä lisää tietoutta vankeusrangaistuksesta. Asiakkaat kaipaivat enemmän vertaistuellisia, sekä toiminnallisia kohtaamisia ja enemmän tukea lastensuojelusta löytää näitä toimintoja. Mitään erityisesti puheeksi ottoon käytettäviä menetelmiä, tai menetelmiä vankiperheiden kanssa ylipäättään, ei lastensuojelun työntekijöillä ollut nimetä.

Asiasanat: Lastensuojelu, vankeusrangaistus, vankiperhetyö, vanhemmuus, vankien omaiset

Venla Aho, Mira Heikkinen

The Actions of Child Welfare When a Parent Has Committed a Crime Leading to Custodial Sentence

Year	2021	Pages	61
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis was to find out the actions of child welfare when one of the parents of a child has committed a crime and therefore sentenced to prison. Kriminaali-huollon tukisäätiö (Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders) and their Child and family work program was the commissioner of this Bachelor's thesis. The objective was to give Krimi-naali-huollon tukisäätiö information on how the child welfare acts when the customer family has to go through custodial sentence. The purpose of this thesis was to find out if there are any methods directed especially to families who go through one parents' custodial sentence. It was also studied, whether child welfare speaks about the prison sentence with the family, and if child welfare supports families with speaking about it and how the customer families have felt about the support from child welfare - if there is any.

This Bachelor's thesis theoretical background goes through the effects of custodial sentence from the perspective of the ones who are close to the prisoner, children rights and the tasks of child welfare. The thesis was completed as qualitative research and the material was collected by using semi-structured interview. The interviews were analyzed by using a content analysis method. The focus group of this research were the families, where a child's other parent is or has been sentenced to custodial sentence and who have been the customers of child welfare at the time on sentence. The second focus group was the employees of Helsinki's child welfare, who had worked with the first focus group. Both the former customers and the employees of child welfare were extremely hard to reach and by the end, there was interviewed four cus-tomers of child welfare and four employees of the city of Helsinki's child welfare. As analyzing the outcome of the thesis it became clear that child welfare needs different studies on how to work with inmate families and more knowledge about custodial sentence. Customers would need more peer-lead approach and functional meetings and more support from child welfare's employees to find those actions. No specific methods with child welfare's employees came how to bring sentence up with a child, or methods with inmate families at all.

Keywords: Child welfare, custodial sentence, inmate family work, parenthood, inmate families

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Toimeksiantajan kuvaus	8
3	Lastensuojelun toiminta ja tehtävät	10
3.1	Lastensuojeluviranomaisen toiminta, kun huoli lapsesta syntyy	10
3.2	Perhetyö osana perheen tukemista.....	12
4	Lapsen oikeus tapaamiseen, vanhemman suorittaessa ehdotonta vankeustuomiota	13
5	Opinnäytetyön tietoperusta ja aiempi tutkimus aiheesta	14
5.1	Vanhemman vankeusrangaistuksen vaikutukset perheeseen.....	15
5.2	Vankien monimuotoiset perhesuhteet ja niiden ylläpito	17
5.3	Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjaukset	18
5.4	Haasteet vankilan ja lastensuojelun viranomaisyhteistyössä	20
5.5	Perhesuhteiden ylläpidon kiistanalaisuus	22
5.6	Kuinka vanhemman vankeus koetaan, lapsen näkökulma	22
5.7	Isien kokemukset perhesuhteiden hoitamisesta	23
5.8	Vankilan sosiaalityöntekijöiden työskentely vanhemmuuden tukemiseksi	24
6	Opinnäytetyön toteutus	25
6.1	Tutkimuskysymys ja alakysymykset.....	26
6.2	Kvalitatiivinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	26
6.3	Aineiston kerääminen haastattelun avulla.....	27
6.4	Teemahaastattelu.....	29
6.5	Aineiston analysointi.....	31
6.6	Aineiston purkaminen ja teemoittelu	31
7	Opinnäytetyön tulokset.....	32
7.1	Haastateltavien taustatiedot	33
7.2	Menetelmät ja toimintatavat vankiperheiden kanssa työskennellessä	33
7.3	Perhetyöntekijöiden tietous vankeustuomioon liittyen sekä mahdolliset lisäkoulutukset.....	35
7.4	Onko vankeustuomio otettu puheeksi lapsen kanssa	37
7.5	Perheen kokemukset siitä, ovatko saaneet tukea vankeustuomion käsittelyyn ...	39
7.6	Yhteydenpitotavat vankilassa olevaan vanhempaan	41
7.7	Lapsen mielipiteen kuuleminen yhteydenpitoon liittyen	43
7.8	Kehitysehdotukset	44
8	Johtopäätökset	45
9	Pohdinta	49
9.1	Luotettavuus ja eettisyys	49
9.2	Opinnäytetyöprosessi	50

10	Lähteet	51
11	Liitteet.....	55

1 Johdanto

Vankeustuomio koskettaa päivittäin tuhansia Suomessa asuvia lapsia. Vankitietojärjestelmän mukaan 2018 rangaistuksensa suorittamisen aloittaneista vangeista lähes neljäsosalla (23%) oli vähintään yksi huollettava alle 18-vuotias lapsi. Tutkimusten mukaan yhteys perheeseen ja lapsiin on merkittävässä asemassa vangin näkökulmasta tarkastellen. Perheen tuki merkitsee vankilassa olevalle niin emotionaalista tukea, kuin parempaa mahdollisuutta sitoutua rikoksettoomaan elämään vankeustuomion jälkeen (Enroos 2021, 241-244). Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen julkaiseman lastensuojelun käsikirjan mukaan vanhemman vankeusrangaistus on kuitenkin haastavaa ottaa puheeksi lapsen kanssa. Vanhemman vankeustuomiota voidaan salailla lapselta, tai lapselle jopa keksitään valkoinen valhe, kuten että vankilaan joutunut vanhempi on työmatkalla, tai muusta syystä poissa paikalta. Tämä on hyvin haitallista lapselle, eikä ole helppoa asiasta valehtelevallekaan, sillä syyllisyys ja valheen taakka painavat harteilla jatkuvasti. Jos valhe paljastuu lapselle, voi se tehdä syvän loven hänen luottamukseensa asiasta valehdelleen suhteen (THL 2019).

Saimme ajatuksen opinnäytetyön aiheesta Kriminaalihuollon tukisäätiön Laurea Ammattikorkeakoululle tehdyn tilauksen perusteella. Päätökseen vaikutti se, että me olemme molemmat kiinnostuneita lastensuojelun kentästä työympäristönä. Lastensuojelun ja rikosseuraamusalan yhdistämisestä on opinnäytetöitä paljon, mutta juuri tästä kyseisestä aiheesta tutkimusta ei ole. Kriminaalihuollon tukisäätiö tarjoaa monipuolisia palveluja vapautuville vangeille ja heidän läheisilleen sekä ammattilaisille, jotka työskentelevät ko. kohderyhmän parissa. Lapsi- ja läheistyön toiminta on Kriminaalihuollontukisäätiön toimintaa, joka tukee toiminnallaan rangaistukseen tuomittuja ja heidän läheisiään esimerkiksi vanhemmuuteen ja parisuhteisiin liittyvissä mahdollisissa ongelmissa (Kriminaalihuollontukisäätiö 2020). Kriminaalihuollon tukisäätiöllä ei ole tarkkaa tietoa siitä, ovatko heidän omat asiakkaansa lastensuojelun piirissä vai eivät: toiset tuovat asiakkuuden esille itse ja toisten kanssa asia ei tule puheeksi. Tietoa lastensuojelun asiakkuudesta ei kerätä asiakkailta systemaattisesti Kriminaalihuollon tukisäätiössä, sillä lastensuojelun asiakkuuden tieto ei välttämättä ole työskentelyn kannalta oleellinen tieto. Kriminaalihuollon tukisäätiön tekemä työ vankeudesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa tukeakseen on tullut tutuksi opintojemme aikana.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten Helsingissä lastensuojelussa työskennellään, kun vanhempi on tehnyt vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen. Selvitimme, onko lastensuojelussa käytössä em. tilanteisiin vakiintuneita toimintatapoja tai työmenetelmiä ja millaisia keinoja lastensuojelussa on ottaa asia puheeksi lapsen kanssa. Tavoitteena oli tuottaa Kriminaalihuollon tukisäätiölle lisätietoa siitä, miten vanhemman vankeus otetaan puheeksi lapsen kanssa lastensuojelussa ja otetaanko asiaa ylipäättään puheeksi. Selvitimme myös, onko lapsen mielipidettä kuultu koskien yhteydenpitoa vankeustuomiota suorittavaan vanhempaan.

Lisätietoa Kriminaalihuollon tukisäätiö voi hyödyntää muun muassa suunnitellessaan koulutuksia lastensuojelun työntekijöille.

Opinnäytetyömme kohderyhmänä olivat henkilöt, jotka ovat olleet lastensuojelun asiakkaina silloin, kun lapsen vanhempi on ollut suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta. Toinen kohderyhmä on Helsingin lastensuojelun työntekijät, jotka ovat työskennelleet perheiden kanssa, jossa vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen. Aineistonkeruun suoritimme teemahaastattelujen avulla. Haastattelimme sekä lastensuojelun asiakkuudessa olleita perheitä sekä lastensuojelussa työskenteleviä ammattilaisia. Laadimme molemmille kohderyhmille omat teemahaastattelurungot. Haastattelimme yhteensä kahdeksaa henkilöä, neljää asiakasta sekä neljää Helsingin lastensuojelussa työskentelevää ammattilaista.

2 Toimeksiantajan kuvaus

Kriminaalihuollon tukisäätiö on aloittanut toimintansa nykyisellä nimellä ja tehtävillään 1.10.2001, mutta säätiön juuret yltävät 1800-luvulle. 1869 perustettu Suomen Vankeusyhdistys on nykyisen Kriminaalihuollon tukisäätiön esi-isä, jonka tavoitteena oli tukea vapautuneita vankeja rikoksettomaan elämään. Vuonna 1870 perustettiin Fängelsförening i Finland-niminen yhdistys, joka jatkoi toimintaansa aina vuoteen 1877. Fängelsförening i Finland toimi vapaaehtoisten ja jäsenmaksujen voimalla, myös kirkon kautta saadut kolehtikeräysten tulot auttoivat yhdistystä. Yhdistyksen avulla saatiin mm. Helsinkiin, Uudenmaan läänistä vapautuneille naisvangeille, perustettua ensimmäinen naisten turvakoti (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021).

Järjestön nimi on muuttunut usein vuosien varrella, mutta sen tärkeä työ vapautuneiden vankien ja vankien läheisten tukemiseksi on jatkunut aina tähän päivään saakka. Yksi suurimpia muutoksia järjestön muodossa on tapahtunut vuonna 1975, kun ilmeni että kriminaalihuolto kokonaisuudessaan olisi liian suuri vastuu yksityisoikeudellisen yhdistyksen hoidettavaksi. Tuolloin Kriminaalihuolto r.y. (1966-1975) lakkautettiin ja sen henkilökunta, vastuualueet ja varat siirrettiin julkisoikeudelliselle Kriminaalihuoltoyhdistykselle. Kriminaalihuoltoyhdistys perustettiin poikkeuksellisesti lailla ja asetuksella 135/1975, 31/1975 sekä 134/1975. Kriminaalihuoltoyhdistys lakkautettiin 1.8.2001, kun oikeushallinnon organisaatiouudistus päästiin toteuttamaan ja perustettiin rikosseuraamusvirasto (nykyinen rikosseuraamuslaitos, eli RISE). Samana syksynä, tarkemmin ensimmäisen toiminnanjohtajan noustessa virkaan 1.10.2001, perustettiin Kriminaalihuollon tukisäätiö, jonka taustayhteisössä on paljon merkittäviä tahoja (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021).

Kriminaalihuollon tukisäätiöllä on useita taustayhteisöjä, kuten A-klinikkasäätiö, joka on Suomen johtava päihdehuollon säätiö, joka on tehnyt 65 vuotta työtä päihdehuollon parissa (A-klinikka Oy 2021). Uusimpana yhteistyökumppanina on myös Vankien vanhemmat ry, joka on

vanhempien ja isovanhempien, joiden lapsi tai lapsenlapsi on vankilassa, vertaistukijärjestö (Vankien vanhemmat ry 2021). Myös KRIS (Kriminellas Revansch i Samhället) on Kriminaalihuollon tukisäätiön tärkeä yhteistyökumppani, joka toimii kokemusasiantuntijoiden avulla, tukee vapautuneita vankeja mm. päihitteettömyydessä sekä työelämään palaamisessa (KRIS 2021).

Nykypäivänä Kriminaalihuollon tukisäätiö tukee rikostaustaisia henkilöitä sekä heidän läheisiään ja auttaa heitä irrottautumaan rikoksista erinäisin keinoin, joita kehitetään kaiken aikaa. Kriminaalihuollon tukisäätiö vaikuttaa rikostaustaisia ja heidän läheisiään koskevaan päätöksentekoon ja lainsäädäntöön. Lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätiön ammattitaitoinen henkilökunta kehittää rangaistuksenaikaista kuntoutusta yhdyskuntapalvelussa, sekä vankeusrangaistuksen loppuvaiheessa, esimerkiksi valvotussa koevapaudessa (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021).

Lapsi- ja läheistyö

Kriminaalihuollon Lapsi- ja läheistyö työskentelee vankeustuomioon tuomittujen ja heidän läheistensä kanssa ja tukee perheitä muun muassa vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvissä ongelmissa. Lapsi- ja läheistyö liittyy Ehjä perhe -hankkeeseen, joka on Kriminaalihuollon tukisäätiön vuosina 2007-2011 ajama hanke, jonka pyrkimyksenä oli mm. panostaa entistä enemmän vankeusajan perhekeskeisyyteen. Hanke kantoi hedelmää ja jatkuu tänäkin päivänä Kriminaalihuollon tukisäätiön vakituksena toimintana. Ehjä perhe -toiminta on kuitenkin muuttanut nimeään enemmän toimintaa kuvaavaksi Lapsi- ja läheistyöksi. Lapsi- ja läheistyön toiminnassa autetaan rangaistukseen tuomittuja ja heidän läheisiään parisuhteen ja vanhemmuuden ongelmissa, järjestämällä esimerkiksi perhe- ja parisuhdeleirejä, joilla tarjotaan rangaistukseen tuomituille ja heidän läheisilleen vertaistukea ja työkaluja voimavarojen lisäämiseen. Lisäksi Lapsi- ja läheistyön toiminnan kautta on mahdollista saada kriisiapua nopeallakin aikataululla. Koulutetun työntekijän kanssa käydyssä kriisityöskentelyssä puretaan rangaistun läheisen kanssa perheen tilannetta ja annetaan tukea mieltä painaviin kysymyksiin, esimerkiksi liittyen arjen pyörittämiseen lasten kanssa, kun kumppani on tuomittu vankeusrangaistukseen (Lapsi- ja Läheistyö 2021).

Lapsi- ja Läheistyö järjestää lisäksi lapsille vertaisryhmiä, joissa lapsi pääsee jakamaan tunteuksiaan toisten, samassa tilanteessa olevien, lasten kanssa. Ryhmässä asioiden läpikäynti tapahtuu lasten ehdoilla mukavan tekemisen, kuten askartelun ja erilaisten leikkien, yhteydessä. Kriminaalihuollon tukisäätiö järjestää vertaisryhmää nimeltä Taimi Helsingissä, yhteistyössä Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyönkeskus Snellun kanssa. Vuonna 2021 Kriminaalihuollon tukisäätiö on aloittanut yhteistyön Turussa. Ryhmä järjestää vertaisryhmiä ja toimii nimellä Meidän Ryhmä. Yhteistyössä on mukana Kriminaalihuollon tukisäätiön lisäksi Fingerroosin säätiö, Turun kaupunki sekä Auralan Settlementti (Lapsi- ja Läheistyö 2021).

3 Lastensuojelun toiminta ja tehtävät

Vanhemmilla on ensisijainen velvollisuus ja vastuu lapsensa kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Viranomaisia velvoittaa lastensuojelulaki, jonka tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön sekä tasapainoiseen kehitykseen. Viranomaisella on lisäksi velvollisuus erityiseen lasten suojeluun. Lastensuojelun tehtäviin kuuluu lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen omassa kasvatustehtävässään sekä varsinainen lasten suojelu tehtävä. Vaikka vanhemmilla onkin ensisijainen velvollisuus ja oikeus päättää lapsensa hyvinvoinnista ja kasvatuksesta, tulee viranomaisen tukea vanhempia tarvittaessa ja tarjota perheelle riittävästi apua riittävän varhain (THL 2020).

Lastensuojelun rooli yhteiskunnassa on moninainen. Kunnan tulee järjestää ehkäisevää lastensuojelua sekä kehittää erilaisia palveluita lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan toimia, joita hyödynnetään silloin kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevää lastensuojelutyötä toteutetaan muun muassa äitiys- ja lastenneuvoloissa, muissa terveydenhuollon yksiköissä, päivähoidossa, koulussa ja nuorisotyössä. Edellä mainittujen toimijoiden on tarkoitus edistää ja turvata lasten normaalia kasvua ja kehitystä. Lisäksi lastensuojelun tulee kehittää jatkuvasti palveluita, jotka tukevat lasten kasvatusta. Palveluiden kehittämisellä pyritään lisäämään mahdollisuuksia tunnistaa ajoissa, milloin lapsi, nuori tai perhe ovat erityisen tuen tarpeessa, sillä varhainen puuttuminen ennaltaehkäisee ongelmien syntymistä. Erityistä tukea voidaan järjestää eri toimijoiden kanssa yhteistyössä esimerkiksi neuvolassa tai päivähoidossa. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua taas toteutetaan silloin kuin lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaana. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Edellä mainitut lastensuojelun toteuttamat toimet harkitaan aina yksilöllisesti lapsen ja perheen tilanteen mukaisesti (THL 2020).

3.1 Lastensuojeluviranomaisen toiminta, kun huoli lapsesta syntyy

Lastensuojelun palvelujärjestelmä on laaja kokonaisuus, jonka tarkoitus on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Kaikilla toimijoilla ja viranomaisilla, jotka työskentelevät lasten ja perheiden kanssa on vastuu heidän hyvinvoinnistaan, sekä ongelmien varhaisesta tunnistamisesta. Toimijoilla on lain edellyttämä velvollisuus olla yhteydessä lastensuojeluviranomaiseen, mikäli syntyy huoli lapsen tai nuoren hyvinvoinnista (THL 2020.) Kuinka sitten toimitaan, kun huoli lapsesta on syntynyt ja tämä huoli on ilmoitettu lastensuojeluviranomaiselle? Lastensuojeluviranomaisen saatua tiedon lasta ja perhettä koskevasta huolesta, tulee palvelutarve selvittää. Tämän jälkeen lapsi ja perhe voivat tulla lastensuojelun asiakkuuteen, jolloin lapselle asetetaan oma sosiaalityöntekijä.

Lastensuojelulain mukaan, jokaiselle lastensuojelun asiakkaalle tulee tehdä asiakassuunnitelma, riippumatta siitä onko lapsi avohuollossa, sijaishuollossa tai jälkihuollossa. Asiakassuunnitelman laatimisesta on vastuussa lasten asioista vastaava sosiaalityöntekijä, mutta laatimisessa voi olla hänen lisäkseen mukana myös muita lapsen kanssa työskenteleviä sosiaalialan asiantuntijoita, kuten lapsen kanssa työskenteleviä sosiaaliohjaajia tai perhetyöntekijöitä. Tämän lisäksi suunnitelma tulisi laatia yhteistyössä lapsen, hänen huoltajansa, tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen sekä lapsen huoltoon osallistuvan tahon, kanssa. Suunnitelma tulee laatia, vaikka asianosaiset eivät haluaisi osallistua laatimiseen tai vaikka he jopa vastustaisivat laatimista (THL 2020).

Lastensuojelun asiakassuunnitelmaan tulee kirjata lapsen ja perheen olosuhteet ja asiat, joihin työskentelyllä pyritään vaikuttamaan. Lisäksi suunnitelmasta tulee käydä ilmi lapsen ja perheen tuen tarve, sekä palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan. Suunnitelmassa on tärkeää tuoda esille niin asiakkaan itsensä kuin työntekijänkin näkökulma. Myös mahdolliset eriävät näkemykset tulee kirjata. Huolellisesti laadittu asiakassuunnitelma ohjaa lastensuojelutyötä ja mahdollistaa asiakkaalle hänen tarpeidensa mukaiset palvelut. Suunnitelma tukee ja ohjaa lastensuojelun tekemää työtä ja toimii dokumentoinnin välineenä. Asiakassuunnitelmaan tulee myös kirjata, kuinka usein työntekijä tapaa lasta henkilökohtaisesti ja määritellä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Lasta tulee tavata henkilökohtaisesti riittävän usein. Tavoitteita asettaessa asetetaan ja kirjataan niin lyhyen, kuin pitkän aikavälinkin tavoitteita. Asiakassuunnitelma tulee tarkastaa aina tarvittaessa, vähintään kerran vuodessa. Suunnitelmaan kirjataan lastensuojelun tukitoimet ja tukitoimien myöntämisestä tehdään valituskelpoiset päätökset. Päätös tulee tehdä myös silloin, kun tukitoimea ei myönnetä. Suunnitelmasta ei tehdä hallintopäätöstä, mutta asiakkaalla on oikeus luottaa siihen, että lastensuojeluviranomainen toimii suunnitelmassa sovitulla tavalla (THL 2020).

Avohuollon tukitoimet suunnitellaan mahdollisuuksien mukaan lapsen ja perheen kanssa ja ne on kirjattu lastensuojelun asiakassuunnitelmaan. On tärkeää, että asiakassuunnitelmassa sovitut tukitoimet sopivat perheen tilanteeseen. Erilaisia tukitoimia on paljon, jotta lastensuojelu voi vastata perheiden erilaisiin tarpeisiin. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat: tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen taloudellinen sekä muu tuki esimerkiksi koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. Näiden lisäksi tukitoimia ovat lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. Muita lasta ja perhettä tukevia palveluita ja tukitoimia ovat: koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, kriisityö, kriisipäivystys, perheleirit, tukiasunnot, turvakotipaikat, taidelähtöiset menetelmät, vauvatyö, nuorten kanssa tehtävä työ ja läheisneuvonpito. Lastensuojelun asiakkaana oleville perheille voidaan järjestää myös sosiaali-

huoltolain mukaisia tukitoimia, kuten esimerkiksi tukihenkilö- ja perhe, perhetyötä, vertaistointia sekä loma- ja virkistystoimintaa. Mikäli vanhemman omaan asiakassuunnitelmaan kirjautut palvelut ovat lapsen kehityksen ja terveyden kannalta välttämättömiä, tulee myös ne järjestää. Tällaisia palveluita voivat olla esimerkiksi päihdehuollon palvelut. Jos lapsi tarvitsee kiireellisesti apua, voidaan avohuollon tukitoimia järjestää kiireellisesti. Myös sijoitus voidaan toteuttaa avohuollon tukitoimena, jos se riittää turvaamaan lapsen hyvinvoinnin. Avohuollon tukitoimena tehty sijoitus edellyttää kuitenkin huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumusta (THL 2020).

Mikäli avohuollon tukitoimet eivät riitä, voidaan lapsi ottaa huostaanottoa tai sijoittaa kodin ulkopuolelle. Mikäli lapsen olosuhteet uhkaavat hänen terveyttänsä ja kehitystä, on sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä velvollisuus ottaa lapsi huostaan. Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle toiseen perheeseen tai laitokseen. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle perheeseen, laitokseen tai sukulaisten luokse. Huostaanotto on viimeksijainen keino turvata lapsen kasvua ja se tarkoittaa, että vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy viranomaisille. Sijoitusta ei ole tarkoitettu pysyväksi ratkaisuksi, vaan lastensuojelun tulisi tukea lapsen vanhempia niin, että lapsen olisi mahdollista palata takaisin kotiin ja vanhemmat pystyisivät itse huolehtimaan lapsestaan. Jotta vanhempien omat voimavarat paranisivat ja keinot huolehtia lapsesta lisääntyisivät, laaditaan vanhemmille yleensä oma asiakassuunnitelma (THL 2020).

3.2 Perhetyö osana perheen tukemista

Perhetyöllä tarkoitetaan lasten ja heidän perheidensä tehtävää työtä, jota voidaan toteuttaa monilla eri tahoilla. Näitä eri tahoja ovat muun muassa sosiaalityö, kotipalvelu ja neuvola. Jos asiaa tarkastellaan laajemmin, voidaan perhetyöksi kutsua mitä tahansa perheiden kanssa tehtävää työtä (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 24-25.) Kriminaalihuollon tukisäätiön Lapsi- ja läheistyö -toiminta tarjoaa omalta osaltaan myös perhetyötä. He ovat suunnanneet toimintansa niille henkilöille ja perheille, joiden elämään on vaikuttanut vankeustuomio; oma vankeustuomio, puolison vankeustuomio tai vanhemman vankeustuomio. Perheiden kanssa työskennellään perheiden moninaisuus huomioon ottaen (Lapsi- ja Läheistyö 2021).

Perhetyö voi sisältää monia eri työmuotoja, joita voivat olla mm. perhetapaamiset, keskustelu, kotikäynnit, perhekuntoutus sekä kerho- ja leiritoiminta (Vilen ym. 2010, 24-25.) Kun puhutaan perhetyöstä lastensuojelun avohuollon palveluna, voi työ sisältää esimerkiksi perheen kotona tehtävää perhetyötä. Kunnan toteuttama perhetyö voi olla joko sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain määrittelemää toimintaa. Tällöin perhetyö voi olla keskusteluapua tai esimerkiksi tukea arjen toiminnoissa tai tukea vanhemmuuden vahvistamisessa. Perhetyö yhdistää psyko-

sosiaalisen tuen, sekä käytännön avun ja sen tärkeä tehtävä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja järjestää lapselle toimintaa, joka tukee hänen hyvinvointiaan (Rikosseuraamuslaitos 2013, 8-9).

Perhetyössä voidaan käyttää apuna erilaisia menetelmiä. Menetelmiä on paljon ja niiden käyttö riippuu pitkälti niiden käyttäjästä, sekä asiakkaasta itsestään. On tärkeää, ettei työtä toteuteta ”menetelmä edellä” vaan pohditaan kunkin perheen kohdalla sitä, millaisista menetelmistä voisi olla juuri sille perheelle hyötyä. Perhetyössä menetelmät voivat toimiessaan olla arvokas työkalu osana perhetyön työskentelyä, jotka avaavat uusia näkökulmia työskentelyyn ja auttavat perhettä asioiden käsittelyssä. Tutkimuksemme tarkoituksena onkin tutkia näitä lastensuojelussa käytettyjä menetelmiä siitä näkökulmasta, että hyödynnetäänkö menetelmiä silloin, jos toinen lapsen vanhemmista on tuomittu vankeusrangaistukseen. Jos hyödynnetään, olemme kiinnostuneet siitä, mitä menetelmiä käytetään ja mihin tarkoitukseen. Meitä kiinnostaa lisäksi se, onko lastensuojelussa käytössä joitain tiettyjä menetelmiä, joita he hyödyntävät esimerkiksi silloin, kun lapsen kanssa otetaan puheeksi vanhemman vankeusrangaistus ja siihen liittyviä asioita. Jos menetelmiä on käytössä, pyrimme myös kartoittamaan sitä, kuinka perheet itse ovat niiden käytön kokeneet.

4 Lapsen oikeus tapaamiseen, vanhemman suorittaessa ehdotonta vankeustuomiota

Vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi tai ehdottomaksi. Ehdollinen vankeusrangaistus voidaan määrätä enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksesta. Ensikertalaiselle ehdollinen rangaistus on ensisijainen vankeusrangaistus, jos rikoksen laatu sen sallii. Ehdolliseen rangaistukseen määrätään tuomioistuimen kautta myös koeaika, kestoltaan 1-3 vuotta, joka raukeaa, jos tuomittu pystyy sitoutumaan rikoksettomaan elämään sen aikana, eikä tee uusia rikoksia. Jos syytetty sen sijaan syyllistyy ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittavaan rikokseen, voidaan ehdollinen vankeusrangaistus muuttaa ehdottomaksi ja syytetty joutuu vankilaan. Yli kahden vuoden vankeusrangaistuksista syytetty tuomitaan aina ehdottomaan vankeusrangaistukseen (Oikeus.fi 2019).

”Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöön-pano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta” (Vankeuslaki 23.9.2005/767 3 §.)

Ehdoton vankeusrangaistus suoritetaan joko avovankilassa tai suljetussa vankilassa. Korkeintaan kaksi vuotta kestävä vankeusrangaistus on mahdollista suorittaa suoraan avovankilassa, mikäli tuomittu sitoutuu päihitteettömyyteen ja vankeuslain 4. luvussa 9§ määrättyihin ehtoihin, kuten

rikollisen toiminnan lopettaminen, päihteettömyyden seurantaan suostuminen ja jollei tuomittu itse nimenomaan tahdo suljettuun vankilaan. Myös sakon muuntorangaistuksessa tuomittu sijoitetaan ensisijaisesti avovankilaan (Rikosseuraamuslaitos 2019).

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään, että lapsella on oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019.) Jos vanki suorittaa tuomiotaan suljetussa vankilassa, hänelle voidaan myöntää niin sanottu lapsitapaaminen alle 15-vuotiaan lapsen kanssa, mikäli tapaamisen katsotaan olevan lapsen edun mukaista (Vankeuslaki 767/2005, luku 13 5§.) Lapsitapaaminen tapahtuu lapsiystävälliseksi sisustetussa tilassa, jossa lapsi saa koskettaa vanhempaansa. Vanki voi tavata lastaan myös valvotuissa tapaamisissa, jossa on kosketuskielto, tai valvomattomissa eli niin sanotuissa perhetapaamisissa. Valvoton tapaaminen/perhetapaaminen voidaan myöntää lähiomaiselle/läheiselle henkilölle, jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta vastaavasta syystä. Tapaamisen myöntäminen edellyttää, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle eikä haittaa vankilan toiminnalle. Perhetapaamisille on oma tilansa, jossa tapaajat saavat viettää tietyn ajan yhdessä ilman valvontaa. Tuomitulla on myös oikeus yhteydenpitoon vankilan ulkopuolelle kirjeitse, videoyhteyden välityksellä tai omakustanteisesti puhelimitse (Vankeuslaki 767/2005, 12 luku.) Lasten oikeuksien sopimuksen artikla 9 määrittää, että sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ylläpitää suhdetta vanhempaansa, jonka kanssa lapsi ei asu, mikäli yhteydenpito ei ole lapsen edun vastaista (Finlex Lastenoikeuksien sopimus 2021).

5 Opinnäytetyön tietoperusta ja aiempi tutkimus aiheesta

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme tietoperustan. Teoriaosuudessa käsitellään vankeustuomion vaikutuksista vangin lapseen ja perheeseen, vankien monimuotoisia perhesuhteita sekä niiden ylläpitoa, rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksia, haasteita vankilan ja lastensuojelun viranomaisten välillä, vankien perhesuhteiden kiistanalaisuutta sekä sitä, miten vankeustuomio koetaan.

Vankien perhesuhteita on tutkittu Suomessa vähäisesti ja perhesuhteet tulevatkin tutkimuksissa ilmi lähinnä vain osana muuta tutkimusta (Enroos 2015, 34.) Rosi Enroosin 2008 tekemässä tutkimuksessa lapsista, jotka ovat äitiensä kanssa vankilassa käsitellään perhesuhteita naisvankien näkökulmasta (Enroos 2008.) Riitta Granfeltin tutkimuksessa, joka koski Vanajan vankilan päihdeongelman naisvankeja, naiset nostivat esiin vanhemmuuteen liittyviä asioita (Granfelt 2007.) Myös Kivivuori ja Lindeborg sivuavat tutkimuksessaan perhesuhteita, tosin lähinnä uusintarikollisuuden vähentämisen näkökulmasta (Kivivuori & Lindeborg 2010, 134). Edellä mainittujen li-

säksi löysimme jonkin verran pro graduja-tutkielmia liittyen vankien perhesuhteisiin, joten kokemuksia vankeustuomiosta esittelemme aiheesta aiemmin tehtyjen pro gradu-tutkielmien avulla.

5.1 Vanhemman vankeusrangaistuksen vaikutukset perheeseen

Kriminaalihuollon tukisäätiön tekemän Lähelle-selvityksen mukaan Suomessa on jopa 8000 alakäistä lasta, jota vankeus koskettaa päivittäin (Ryynänen & Suomela 2011, 1). Vankeus vaikuttaa perheen dynamiikkaan ja vanhemmuuteen monin eri tavoin. Vankeustuomiota suorittavalta vanhemmalta vaaditaan paljon työtä, jotta suhde lapseen säilyisi. Vanhemmuuden ylläpito vankilasta on kuitenkin mahdollista, mutta se vaatii vaivannäköä niin perheeltä itseltään, kuin vankilan henkilökunnalta. Perhe tarvitsee vankeustuomiosta selvitäkseen tukea ja kannustusta (Ensi- ja turvakotien liitto 2020). Vankien perhesuhteet ovat moninaisia, eivätkä perustu pelkästään biologiseen perhekäsitykseen tai yhteisen kodin jakamiseen. Biologisen lapsi-vanhempisuhteen lisäksi vankien perhesuhteet sisältävät epävirallisia parisuhteita, sekä erilaisia huolenpitosuhteita, esimerkiksi puolison ei-biologisiin lapsiin. Vankeustuomio voi lisäksi edelleen lisätä perhesuhteiden monimuotoisuutta, sillä perheet voivat olla pirstaloituneet moniin eri tahoihin, kuten vankilaan, muihin laitoksiin tai sijaisperheisiin (Enroos 2021, 242).

Vanhemman vankeustuomio voi herättää perheessä monenlaisia tunteita. Lapsi voi tuntea häpeää ja hänelle voi syntyä pelko siitä, että häntä kiusattaisiin vanhemman tuomion vuoksi. Lapsi voi tuntea itsensä irralliseksi tai kokea, että hän on ainut juuri tässä tilanteessa. Jotta lapsen olisi mahdollista käsitellä tunteitaan, hänelle on annettava tilaa keskustella ja tarjottava tukea. On tärkeää, että vankeusrangaistus otetaan puheeksi avoimesti lapsen ikätason mukaan, sillä salailu voi synnyttää pahimmillaan epäluottamusta ympärillä olevia aikuisia kohtaan ja luottamus voi rikkoutua pitkäksi aikaa. Perheen tilanne vaikuttaa siihen, kuinka lapsi kokee vanhemman vankeustuomion. Vankilassa voi olla lapsen isä, äiti, isäpuoli tai vaikka huoltaja, joka ei ole ollut ennen tuomiota lapsen lähivanhempi. Vanhemman vankeustuomio voi olla pitkä tai lyhyt ja lapsen kokemukseen voi vaikuttaa esimerkiksi myös se, että onko teko ollut julkinen ja kokeeko lapsi syyllisyyttä vanhemman vankeusrangaistuksesta. Merkitsevää on myös se, kohdistuiko rikos perheeseen. Usein perhe tarvitsee tilanteeseen ulkopuolista apua, jota esimerkiksi lastensuojeluviranomaiset tai eri järjestöt voivat tarjota (THL 2019).

Vankeus on kriisi, joka vaikuttaa koko perheeseen. Myös perheen aikuiset tarvitsevat tukea, niin vanhempi, joka hoitaa lasta kotona kuin vanhempi, joka suorittaa vankeusrangaistustaan vankilassa. Vankeus voi aiheuttaa monenlaisia ongelmia perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa. Kotona oleva vanhempi voi väsyä ja tuntea itsensä masentuneeksi, joka taas voi vaikuttaa siihen, millaiset voimavarat hänellä on suoriutua kasvatustehtävästään. Perhettä voidaan tukea eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä sekä verkostopalavereiden avulla, joissa pohditaan koko perheen tuen tarvetta kokonaisuutena eikä vain irrallisina osina. Verkostopalavereissa voidaan

pohtia avohuollon tukitoimia, joista perhe voisi hyötyä. Perhe voi tarvita tukea myös käytännön asioiden hoitamisessa (THL 2019). Monesti perhettä kuormittaa rikollisuuden lisäksi muutenkin huonosti sosioekonominen asema. Perhe saattaa kärsiä köyhyydestä, päihde- ja mielenterveysongelmista sekä perheväkivallasta. Tämän vuoksi on mahdollista, että perhe hajoaa vankeustuomion tullessa voimaan. Tuomio vaikuttaa merkittävästi myös vangin ja lapsen suhteeseen. Vangitun kanssa ei ole enää mahdollista olla samalla tavoin yhteydessä, eikä hän ole läsnä perheen arjessa. Lisäksi lapset kasvavat tuomion aikana, varsinkin jos tuomio on pitkä ja ajan kulku on lapsille erilaista kuin aikuisille (Enroos 2021, 243).

Lapsella on oikeus molempiin vanhempiin. Kuitenkin lapsen ja vanhemman välinen yhteydenpito voi olla vaikeaa, kun vanhempi suorittaa vankeustuomiota. Vanhempi on voitu sijoittaa kauas lapsen asuinpaikasta, jolloin yhteydenpitoa voidaan hoitaa esimerkiksi puheluiden ja videoyhteyksien välityksellä. Lisäksi vankilaan voidaan järjestää tapaamisia. Vangille on myös annettava mahdollisuus osallistua lasta koskeviin palavereihin saatettuna, poistumisluvalla, puhelimitse tai videoyhteyksien avulla (THL 2019.) Vankeustuomiota suorittavalle yhteys perheeseen ja lapseen on merkityksellistä. Perheen henkinen läsnäolo auttaa vankia emotionaalisesti ja lisää mahdollisuuksia sitoutua rikoksettomaan elämään niin tuomion aikana, kuin vankeustuomion päättymisen jälkeen (Enroos 2021, 244).

Vankeus koskettaa päivittäin arviolta 55000 läheistä. Rikosprosessi läheisen näkökulmasta sisältää kolme vaihetta: alkushokki, rangaistusaika ja vapautuminen. Alkuvaihe sisältää epävarmuutta vallitsevasta tilanteesta, kuten epävarmuutta siitä, kuinka vankeusrangaistus vaikuttaa omaan elämään ja siitä, mistä oikein saisi apua. Vangitseminen voi tapahtua yllättäen ja epävarmuutta lisää tiedottomuus siitä, kuinka pitkä tuomio on edessä. Alkuvaiheen jälkeen tilanne tasaantuu ja arki alkaa muotoutua ja siihen sisältyy mahdollista yhteydenpitoa henkilöön, joka suorittaa tuomiotaan. Kun tapaamiset ja yhteydenpito on suunniteltu, on arkea helpompi järjestää muiden asioiden osalta. Kolmas vaihe alkaa, kun vapautuminen lähestyy. Vapautuminen jännittää ja aiheuttaa kaikissa perheen osapuolissa odottavia tunteita. Vankeusrangaistus voi olla pitkä tai lyhyt, mutta joka tapauksessa se on todennäköisesti vaikuttanut perheen välisiin suhteisiin. Perhettä voi jännittää se, kuinka arki sitten alkaa taas sujumaan, kun toinen vanhempi on taas mukana elämässä päivittäin. Jos tilanne perheessä on ollut epävakaa jo ennen vangitsemista, voi vapautuminen herättää myös pelon tunteita. Jatkuuko tilanne samanlaisena myös vapautumisen jälkeen? Koevapaus antaa hyvät mahdollisuudet arjen harjoitteluun ja olisi tärkeää, että koevapauden suunnittelussa otetaan huomioon koko perhe (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019).

5.2 Vankien monimuotoiset perhesuhteet ja niiden ylläpito

Vankien suhteet lapsiin ovat moninaisia. Vanki on ennen tuomiota voinut asua perheen kanssa tai yhteydenpito on voinut olla satunnaista. Toiset eivät ole olleet ollenkaan yhteydessä lapseen, mutta kokevat silti vanhemmuuden osaksi identiteettiään. Myös etävanhemmuuteen kaittattaisiin tukea (Lassila & Suonio 2018, 218.) Perhe voi olla vangille kantava voimavara vankilassa olo aikana. Perheeseen sitoutuminen voi myös parantaa vangin mahdollisuuksia integroitua yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen ja näin ollen myös sitoutuminen rikoksettomaan elämäntapaan voi lisääntyä (Rikosseuraamusvirasto 2003, 13).

Vankien sosiaalinen tuki syntyy perheen, ystävien ja sukulaisten sekä eri palveluntuottajien antamasta tuesta. Hyvä sosiaalinen tuki vahvistaa yksilön toimintakykyä ja elämänhallintaa. Perhe on yleisin vangin sosiaalisen tuen lähde (Saari & Grönlund 2021, 177-180.) Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan sosiaalinen kontrolli ehkäisee rikollisuutta tehokkaimmin silloin, kun ihminen on kiintynyt muihin ihmisiin, sitoutunut yhteiskunnallisiin instituutioihin kuten perheeseen ja työhön. Vankien kiinnittyminen perheeseen oli heikompaa, kuin suomalaisella väestöllä keskimäärin: noin viidesosa vangeista asui joko kumppanin tai kumppanin ja lastensa kanssa, kun koko väestössä vastaava osuus oli yli 69 %. Vaikka yleisesti työhön ja perhe-elämään kiinnittymistä on pidetty rikollisuutta ehkäisevänä tekijänä, viimeaikainen tutkimus on kyseenalaistanut sen merkitystä. Kuitenkin näillä katsotaan olevan yhä tärkeä hyvinvointia lisäävä vaikutus vangin elämässä (Suonpää ym. 2021, 215-217).

Vankilan ulkopuolisten perhetyön toimijoiden työ keskittyy yleensä vain vangin perheeseen, sillä vanki voidaan kokea etäiseksi ja saatetaan ajatella automaattisesti, ettei hän voi osallistua perheen elämään. Kuitenkin useimmissa tapauksissa olisi tärkeää, että myös vankia voitaisiin osallistaa perheen elämässä ja hänelle tulisi luoda mahdollisuudet osallistua mukaan toimintaan, kuten lapsiin liittyviin verkostopalavereihin tai vaikka terapiaan. Viranomaisyhteistyötä tehdään vankilassa muun muassa sosiaalitoimen kanssa lasten tilanteen selvittämiseksi. Konkreettisia kysymyksiä ovat esimerkiksi lapsen sijoitus, huostaanotto, tapaamiset, isyyden tutkinta sekä elatusapuasit (Rikosseuraamusvirasto 2003, 91-92.) Vankilaan menevän perhesuhteiden tukeminen tulisi aloittaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja sitä tulisi jatkaa niin vankilassa oloaikana, kuin vapautumisen jälkeen. Perhesuhteita tulisi työstää yhdessä vankilan ulkopuolisten viranomaistoimijoiden kanssa. Vangin perheelle vankeustuomiosta aiheutuvia haittoja tulisi vähentää parhaan mukaan (Rikosseuraamusvirasto 2003, 97).

Kriminologiassa on havaittu, että rikokset kasaantuvat yksilötason lisäksi myös perheisiin. Aihetta on tutkittu erityisesti Yhdysvalloissa ja Englannissa. Yhdysvaltalaisen kriminologien Travis Hirschin ja Michael Gottfredsonin teoksessa *A General Theory Of Crime* pohditaan, että ilmiö johtuu siitä, että rikoksentekijöille kehittyy alhainen itsekontrolli vanhempien puutteellisen kasvatuksen vuoksi. Tämän lisäksi saattaa taustatekijänä olla sosiaalinen huono-osaisuus sekä

perintötekijät. Rikollisuuden ehkäisyn näkökulmasta havainto on tärkeä ja rikosentorjuntatoimissa korostetaan vanhemmille annettavaa kasvatustukea (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 123.) Myös rikollisuuden ehkäisyn näkökulmasta on siis tärkeää, että vankilassa olevien vanhemmuutta sekä vankien lapsien suhteita vanhempiinsa tuetaan.

5.3 Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjaukset

Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjaukset ohjaavat perhetyötä vankilassa. Niiden mukaan ihmissuhteiden, vanhemmuuden ja perhesuhteiden tukeminen on tärkeää myös vankeustuomion aikana ja edellyttääkin koko henkilöstön sitoutumista ja kouluttautumista lapsi- ja perhetyön näkökulman huomioimiseen. Vuonna 2018 uudistetuissa linjauksissa on korostettu yhtä enemmän lapsen edun ja lapsinäkökulman huomioimista työskentelyssä sekä päätöksen teossa. Tämän lisäksi on korostettu yhteistyötahojen, kuten lastensuojelun kanssa työskentelyn merkitystä. Rikosseuraamuslaitos edellyttää, että työskentelyssä huomioidaan kansainväliset sopimukset, käytänteet ja suositukset (Rikosseuraamuslaitos 2019, 2).

Vangin sijoituspäätöstä tehdessä ja rangaistusajan suunnitelmaa tulee ottaa huomioon vangin perhesuhteet sekä muut ihmissuhteet. Koska aikuisia koskevissa palveluissa tulee huomioida myös heidän lastensa hoidon ja tuen tarve, on vangille annettava tukea kasvatustehtävänsä hoitamiseen ja tehtävä tarvittaessa yhteistyötä myös lastensuojelun kanssa. Tämän vuoksi perhesuhteita voidaan rajoittaa vain sen verran, kuin vankilan järjestys sitä edellyttää. Vanki voi olla perheeseensä yhteydessä puhelimitse, kirjeitse, tapaamisissa, poistumisluvilla ja perheleireillä. Tapaamiset voidaan järjestää tilanteen mukaan valvottuina tai valvomattomina. Osassa vankiloista yhteydenpito on mahdollista myös videopuheluiden avulla (Rikosseuraamuslaitos 2019, 17-19.) Edellä mainittujen yhteydenpitotapojen lisäksi vangin vanhemmuutta tuetaan yksilötyöllä ja verkostotyöskentelyn avulla. Vanhemmuutta voi tukea myös esimerkiksi arjen taitojen vahvistaminen ja päihdekuntoutukseen sitoutuminen. Vangille voidaan myös järjestää verkstopalavereja, joissa keskustellaan vangin mahdollisuuksista osallistua perheen elämään. Vankilassa yksilötyössä on käytössä erilaisia menetelmiä vanhemmuuden käsittelyyn, kuten Lapsen puheeksi - menetelmä. Osalla työntekijöistä on lisäksi koulutusta perhesuhteiden ylläpitoon liittyen. Vankiloilla on myös omia sekä Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa yhteistyössä järjestettyjä perheleirejä (Rikosseuraamuslaitos 2019, 26).

Vangit saattavat tarvita tukea myös siihen, kuinka vankeusrangaistuksesta kerrotaan lapselle. Vankien keskuudessa on yleistä, ettei vankeusrangaistuksesta kerrota lapselle, sillä vangit ajattelevat näin suojelevansa lasta. Kuten jo aiemmin olemme todenneet, on totuuden salaaminen vaikeaa ja lapsi voi kuulla asiasta myös muualta. Jos asia on salattu lapselta ja hän saa asian selville muualta, voi suhteeseen syntyä säröjä. Lapsi tarvitseekin asian käsittelyyn aikuisen tukea ja asiasta tulisi kertoa huomioiden lapsen ikä- ja kehitystaso. Linjauksissa todetaan, että mikäli lapselle ei puhuta asiasta ollenkaan lapsi jää asian kanssa oman mielikuvituksensa varaan

ja pahimmassa tapauksessa hän voi luulla, että vanhempi on esimerkiksi kuollut. Tämän vuoksi on parempi, että asiasta kerrotaan rehellisesti lapselle. Asiaa on hyvä käsitellä lisäksi myös muiden lapsen elämässä olevien aikuisten kanssa, kuten koulussa, päiväkodissa tai lapsen harrastuksissa sillä asia voi näkyä lapsen käytöksessä. Lapselle ei kuitenkaan tarvitse kertoa yksityiskohtaisesti esimerkiksi vankeustuomioon johtaneesta rikoksesta, vaan lapselle voi esimerkiksi sanoa, että vanhempi on rikkonut sääntöjä, jonka vuoksi hän on nyt vankilassa, josta ei pääse pois halutessaan. Lapselle voidaan myös sanoa, että kun lapsi on isompi, voidaan asiasta kertoa tarkemmin. Tärkeintä on siis selittää lapselle miksi vanhempi ei ole kotona ja että asia ei millään lailla ole lapsen syytä. Avoimesti kertomalla voidaan osoittaa lapselle, että asiasta on lupa keskustella läheisten aikuisten kuten vanhempien kanssa, mutta lapsen kanssa voi olla hyvä myös keskustella siitä, etteivät kaikki ymmärrä asiaa eikä kaikille välttämättä tarvitse asiasta kertoa. Niissä perheissä, joissa vankeustuomiota suorittava vanhempi ei ole ollut mukana lapsen elämässä muutenkaan, tulee pohtia, kuinka tarpeellista vankeustuomiosta kertominen on (Rikosseuraamuslaitos 2019, 26.) Kuitenkin myös näissä tapauksissa on mahdollista, että lapsi sitten kuulee asiasta muuta kautta, joka vaarantaa luottamussuhteen vanhempiin.

Lapset puheeksi - menetelmä

Lapsen hoidon ja tuen selvittäminen voi olla vaikeaa, mikäli asiakkaan perheen kanssa ei ole aiemmin työskennelty. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen laatiman Lapset puheeksi -menetelmän avulla voidaan selvittää lapsen tilannetta tarkemmin. Ko. menetelmä on yksi Rikosseuraamuslaitoksen tärkeimpiä strukturoituja lapsi- ja perhetyön menetelmiä. Menetelmää voidaan käyttää lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämisessä, vanhemmuuden taitojen tukemisessa sekä verkostoyhteistyön aloittamisessa. Menetelmää päivitetään rikosseuraamusalalla sopivammaksi menetelmän kehittäjän Tytti Solantauksen kanssa (Rikosseuraamuslaitos 2019, 27).

Yhteistyö muiden viranomaistoimijoiden kanssa

Vankiloiden lapsi- ja perhetyöstä vastaavat henkilökunta tekee yhteistyötä monien tahojen kanssa. Yhteistyön tasossa on kuitenkin vaihtelua eri kuntien välillä ja esimerkiksi 3. sektorin toimijoiden palvelut ovat erilaisia eri kunnissa. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyö on tarkoitus saada osaksi- lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE), jolloin maakuntien osaamiskeskuksiin tulisi osaamista myös rikostaustaisten asiakkaiden palvelutarpeista. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi lisäksi hyödyntää enemmän muiden toimijoiden, kuten perheneuvoloiden ja lastensuojelun palveluita. Lisäksi yhteistyötä tulisi kehittää mm. koulun seurakunnan ja 3. sektorin toimijoiden kanssa. Valtakunnallisia yhteistyötahoja ovat tällä hetkellä mm. Kriminaalihuollon tukisäätiö, Ensi- ja turvakotien liitto, Sininauhasäätiö, Romano Missio ja Violar (Rikosseuraamuslaitos 2019, 29).

5.4 Haasteet vankilan ja lastensuojelun viranomaisyhteistyössä

THL:än Työpaperissa 32/2018 Tytti Lassila ja Mari Suonio tarkastelevat artikkelissaan lapsen edun toteutumista ja vanhemmuuden tukemisen haasteita vankilan ja lastensuojelun viranomaisyhteistyössä. ”Lapsen etu ja vanhemman vankeus - lapsen edun toteutumisen ja vanhemmuuden tukemisen haasteet vankilan ja lastensuojelun viranomaisyhteistyössä” - artikkelia on taustoitettu toteuttamassa vankiloiden lapsi- ja perhetyötä tekeville sähköpostikysely. Kyselyssä selvitettiin mm. seuraavia aihealueita: kokemukset lastensuojelun kanssa tehdystä yhteistyöstä, millaisissa asioissa viranomaisyhteistyö olisi tarkoituksen mukaista, millainen tavoitetila yhteistyössä voisi olla sekä millaiset asiat ovat saattaneet vaikuttaa yhteistyön toteutumiseen. Tavoitteena oli tehdä näkyväksi kysymyksiä haasteita ja näkökulmia, joita vankiperheiden palveluihin liittyy, kun tarkastellaan lastensuojelun ja vankiloiden välistä viranomaisyhteistyötä. Artikkelin mukaan vankeusrangaistukseen liittyy erilaisia mielikuvia, ennakkoluuloja sekä tietämättömyyttä myös viranomaistahoilla (Lassila & Suonio 2018, 210-211.) Kuten meidänkin opinnäytetyössämme, myös tässä artikkelissa perehdytään rikosseuraamuksista nimenomaan vankeustuomioon.

Lastensuojelun toiminnan keskiössä on lapsi ja lapsen hyvinvointi, kun taas vankeinhoidossa keskiössä on rikoksenteekijä sekä rikosten uusimisriskiin vaikuttaminen. Tutkimuksissa, jotka käsittelevät rikoksista irtautumista on kuitenkin todettu vanhemmuuden olevan merkityksellisessä asemassa liittyen rikosten uusimisen ehkäisyyn. Vaikka tarkastelunäkökulma on erilainen, toimijoilla voi olla yhteneväisiä vanhemmuuteen liittyviä tavoitteita. Kuitenkaan näiden yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi ei ole syntynyt vakiintuneita toimintatapoja tukemaan yhteistyötä eri toimijoiden välille. Artikkelitarkasteleekin, onko toimijoiden väliset käytännöt yhteensovitettavissa ja mitä lapsen etu tarkoittaa, kun sitä tarkastellaan eri organisaatioista käsin (Lassila & Suonio 2018, 210).

Seuraavaksi kuvaamme artikkelissa esiin tulleita asioita, liittyen viranomaisyhteistyön merkitykseen. Kyselyssä ilmeni, että vankilan henkilökunnalla esiintyi ajattelua siitä, että rikoksiin syyllystynyt tai päihteitä käyttävä vanhempi ei pidä vanhemmuutta välttämättä niin tärkeänä asiana, jonka vuoksi suhdetta lapseen ei ole tarkoituksenmukaista tukea. Tämän lisäksi rikosten tekeminen ja päihteiden ongelmakäyttö saatetaan myös automaattisesti liittää huonoon vanhemmuuteen, jolloin tilannetta ei tarkastella lapsen edun näkökulmasta. Artikkelissa kuitenkin todetaan, että viranomaisyhteistyö on tarkoituksenmukaista, vaikka vankilassa olevan oma motivaatio vanhemmuuteen on, tai vaikuttaa olevan, heikompi. Vankeustuomio saattaa olla myös mahdollisuus, joka tulisi hyödyntää lapsen edun näkökulmasta ja parhaimmillaan vankeuden aikana voidaankin parantaa lapsen kasvuolosuhteita (Lassila & Suonio 2018, 211-212).

Artikkelin mukaan vankiloissa toivotaan lastensuojelulta aktiivisempaa roolia myös vankilassa olevan vanhemman vanhemmuuden tukemiseen. Vankiloiden työntekijät kokivat, että aloite

viranomaisyhteistyölle tehdään yleensä vankilasta ja että lastensuojelussa saattaa olla korkea kynnys ottaa yhteyttä vankilaan. Kuitenkin yhteistyö on tällä hetkellä satunnaista ja se liittyy pääasiassa käytännön asioiden hoitamiseen. Vankilan työntekijöiden mukaan yhteistyö olisi tärkeää varsinkin silloin, kun vankilassa oleva vanhempi on vapautumassa. Lastensuojelussa taas ei saada automaattisesti tietoa vanhemman vankeustuomiosta, jonka vuoksi vankiloiden työntekijöiden olisi hyvä olla aktiivisessa roolissa viranomaisyhteistyön aloittamisessa (Lassila & Suonio 2018, 213).

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen ja siihen liittyvä vastuu oli asia, joka meitäkin pohditutti, kun suunnittelimme opinnäytetyötämme. Lastensuojelulain 417/2007 25§ mukaan rikos-seuraamuslaitoksen palveluksessa oleva henkilö on velvollinen ilmoittamaan kunnan sosiaalihuolosta vastaavalle toimielimelle, jos hän on saanut tehtävässään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Artikkelin mukaan kyselyissä oli ilmennyt epäselvyyttä, tuleeko vankilasta tehdä lastensuojeluun ilmoitus vai ei, kun saadaan tieto, että vangilla on lapsia. Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksen mukaan ilmoituksia ei tehdä automaattisesti, vaan taustalle tulee olla jokin perusteltu syy. Kun tarkastellaan nimenomaan lastensuojelulakia 417/2007 §25, ja koska rikosseuraamuslaitoksen työntekijällä ei ole tarkempia tietoja perheen kotioiloista niin kuinka on mahdollista, ettei lastensuojelu ilmoitusta tehdä järjestäen silloin kun saadaan tieto siitä, että vangitulla on alaikäisiä lapsia. Eikö tilanne jää jo lähtökohtaisesti epäselväksi, sillä vankilan työntekijöillä ei ole mahdollisuuksia samalla tavalla selvittää lapsen oloja, kun verrataan lastensuojelun työntekijöitä. Lastensuojeluilmoitus velvoittaa lastensuojelun työntekijöitä selvittämään lapsen tilanteen, joten eikö tilanne ja lapsen olosuhteet olisi syytä selvittää aina, kun lapsen toinen vanhempi suorittaa vankeusrangaistusta. Vankilan työntekijöiden mukaan viranomaisyhteistyötä tulisi tehdä aina, kun vangen lapsella on lastensuojelun asiakkuus tai huoli lapsesta herää vankilassa (Lassila & Suonio 2018, 215.) Tämä herättää jonkin verran kysymyksiä itsellemme siitä, että entä sitten kun lastensuojelun asiakkuutta ei ole, tai huolta ei synny. Onko mahdollista, että tällöin lapset jäävät usein hieman näkymättömäksi ja vailla huomiota, kun mahdollisiin lapsen elämässä oleviin haasteisiin olisi ollut mahdollisuus tässä tilanteessa puuttua.

Artikkelissa esitettiin myös esteitä viranomaisyhteistyön syntymiselle. Näitä olivat lastensuojelun vaikea tavoitettavuus, tiedonkulun puutteet tai katkokset sekä lastensuojelun asenteellisuus vankilaa tai vankilassa olevaa vanhempaa kohtaan. Lisäksi vangeilla itsellään saattaa olla kielteisiä ajatuksia lastensuojelua kohtaan, jolloin vankilan työntekijä joutuu ikään kuin sovitelijan asemaan. Artikkelissa nousi esiin kysymys siitä, onko vankilassa olevan vanhemman tapaaminen aina lapsen edun mukaista (Lassila & Suonio 2018, 215-206.) Kuitenkin Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan, lähtökohtaisesti vanhemman tapaaminen on lapsen oikeus, jota on pidettävä lapsen edun mukaisena, ellei tiedossa ole painavia perusteita toimia toisin (Finlex Lapsen oikeuksien sopimus 2021).

5.5 Perhesuhteiden ylläpidon kiistanalaisuus

Rosi Enroosin osatutkimuksessa tarkastellaan ryhmähaastattelujen avulla vankeinhoidon arviointikeskusten työntekijöiden näkökulmia liittyen vangin perhettä koskeviin monimutkaisiin ratkaisuihin. Haastattelujen mukaan vankien perhesuhteet ovat moninaisia kokonaisuuksia. Osatutkimuksessa työntekijät toivat ilmi tavanomaisia ja kiistanalaisia seikkoja perhesuhteista. Kiistanalaiset seikat tekevät perhesuhteisiin liittyvästä päätöksenteosta haastavaa työtä, sillä työntekijät joutuvat tasapainottelemaan perhesuhteiden ylläpidon sekä rajoittamisen välillä. Perhesuhteet nähtiin pääasiassa hyvänä asiana ja niiden ylläpito nähtiin yhteiskuntaan integroitumisen kannalta tärkeänä tekijänä. Kuitenkin perhesuhteisiin liitettiin myös kiistanalaisia seikkoja, sillä haastattelujen mukaan vankilaympäristössä ei aina voida lähtökohtaisesti ajatella, että kaikkia perhesuhteita olisi syytä ylläpitää. Mikäli rikos on kohdistunut perheenjäseneen, joku perheenjäsen on myötävaikuttanut rikolliseen käytökseen, perheenjäsenten välillä on uhkailua tai väkivaltaa, on tieto lasten laiminlyönnistä tai myös puoliso on vankilassa, voi olla tilanne, jolloin suhdetta esimerkiksi lapseen ei ole lapsen näkökulmasta mahdollista ylläpitää (Enroos 2015, 96).

Kiistanalaisiin perhesuhteisiin liittyen työntekijät joutuvat myös arvioimaan, onko vangin perheellä aito merkitys, vai haluaako vanki esimerkiksi pyrkiä perhesuhteisiin vedoten saamaan erilaisia etuja. Suhteiden aitoutta voidaan selvittää muun muassa kyselemällä perheestä tarkkoja yksityiskohtia. Perhesuhteita arvioidaan vankilassa myös vaarojen ja riskien näkökulmasta. Esimerkiksi päihteitä käyttävä puoliso voi olla rikoskäyttäytymistä ylläpitävä tekijä. Perhesuhteet voivat olla myös ristiriidassa, eli ne voivat olla vangille motivoiva asia, mutta samaan aikaan uhkana esimerkiksi rikollisen toiminnan jatkumiselle perhetapaamisten kautta (Enroos 2015, 97-98).

5.6 Kuinka vanhemman vankeus koetaan, lapsen näkökulma

Matleena Kukkonen tutki pro gradu - tutkielmassaan lapsen näkökulmasta sitä, kuinka vanhemman vankeus koetaan ja millainen merkitys vanhemman vankeudella on perheelle ja perhesuhteille vankeuden aikana. Tutkielmaa varten on haastateltu aikuisia, jotka muistelivat omaa lapsuuttaan. Tutkielman mukaan lapset reagoivat eri tavoin vanhemman vankeusrangaistukseen ja heidän tilanteensa ovat erilaisia. Kukkonen uskoo, että Suomessa olisi syytä tutkia enemmän vankeuden merkitystä perheille ja perhesuhteilla, jotta voitaisiin tukea perheitä oikealla tavalla ja oikea-aikaisesti (Kukkonen 2017, 1).

Koska ehdoton vankeusrangaistus tarkoittaa sitä, että vanhempi poistuu perheen arjesta, voi suhde vankilassa olevan vanhemman ja lapsen välillä muuttua arjen lisäksi myös henkisellä tasolla. Tutkielmassa todettiin suhteen muuttuneen heikommaksi vanhemman fyysisen poissaolon vuoksi ja suhteen ylläpitoa vaikeutti mm. tapaamisten vähäisyys ja sopimattomuus. Tutkielmassa yhteydenpito oli tapahtunut pääasiassa tapaamisten kautta, joskin tapaamiset oli usein

koettu hankalaksi, sillä niitä ei oltu pystytty järjestämään lapselle sopivissa tiloissa ja esimerkiksi kosketusta vanhempaan oli rajattu. Varsinkin kosketuksen puuttumisen kerrottiin vaikuttavan väkisinkin suhteen ylläpitoon. Tämän lisäksi tapaamisia kuvattiin pelottaviksi mm. metallinpaljastimien ja kaltereiden vuoksi. Tapaamisten ilmapiiriin vaikuttivat myös muiden vanhojen ja vartijoiden läsnäolo. Haastateltavien mukaan tapaamistiloihin ja ylipäätään tapaamisiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, sillä tapaamiset ovat lapselle merkityksellisiä. Fyysisen tilan kerrottiin vaikuttavan myös tapaamisten sisältöön. Koska tapaamistilanteet eivät tukeneet suhteen ylläpitoa, oli esimerkiksi yhden haastateltavan mukaan vaikea kertoa isälle niitä asioita, joita olisi halunnut. Tapaamiset oli koettu luonnottomiksi ja jopa vaivaannuttaviksi. Vaikka osan suhde vanhempaan oli ollut ennen vankilaan joutumista vahva, sen kerrottiin muuttuneen vankeustuomion aikana. Tätä suhdetta oli haastava enää korjata edes vapautumisen jälkeen. Muutamat olivat pystyneet pitämään suhteen muuttumattomana tuomion ajan (Kukkonen 2017, 44-45).

5.7 Isien kokemukset perhesuhteiden hoitamisesta

Joanna Jonesin pro gradu-tutkielmassa tarkastellaan vankilassa olevien isien näkemyksistä perhesuhteiden hoitamisesta. Haastatelluilla isillä oli paljon huolta lapsistaan ja he kertoivat lastensa kokeneen syrjintää ja kiusaamista vankeustuomion vuoksi. Isät kokivat mm. voimattomuuden tunteita, sillä he eivät voineet samalla lailla enää osallistua lapsensa asioihin. Nämä voimattomuuden tunteet ovat ymmärrettäviä, sillä haastateltavat kuvailivat hyvää isyyttä nimenomaan lapsen elämään osallistumisena, läsnäolona sekä esimerkiksi lapsen harrastuksiin osallistumisena (Jones 2019, 40-49).

Jotkut haastateltavista olivat yhteydessä lapsiinsa ja joissain tapauksissa toinen vanhempi oli tehnyt päätöksen olla tuomatta lasta vankilaan tapaamaan isäänsä, jonka vuoksi suhde lapseen oli katkenut. Eroavuuksia oli myös siinä, oliko vankeustuomiosta kerrottu lapselle. Osa oli kokenut, että on parempi olla kertomatta lapselle tuomiosta, sillä näin olisi mahdollista suojella lasta rikolliselta eläältä ja vankilaympäristöltä (Jones 2019, 46-49).

Vankilatuomiosta kertomisen vaikeus nousi esille myös Pauliina Palovaaran kandidattitutkielmassa Hetkiä isinä. Tutkielman mukaan isät kertovat lapselle tuomiostaan eri tavoin. Toiset ovat valinneet olla kertomatta tuomiostaan ja toisten kohdalla lapsen äiti on kieltänyt kertomasta. Mikäli päätös kertomatta jättämisestä on tehty, taustalla on usein ajatus lapsen suojeleminen muiden ihmisten suhtautumiselta. Toiset isät myös kokivat, että he eivät haluaisi joutua avaamaan lapselle syitä vankilaan joutumiselle. Isät kertovat lapselle kertomisen olevan vaikea hetki, sillä tilanteeseen liittyy usein syyllisyyden tunteita. Kuitenkin lapsille halutaan olla pääasiassa rehellisiä (Palovaara 2016, 31).

5.8 Vankilan sosiaalityöntekijöiden työskentely vanhemmuuden tukemiseksi

Elina Mäkelä tutkii pro gradu-tutkielmassaan ”Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomioiminen vankilasosiaalityössä” sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vankien vanhemmuuden tukemisesta ja vankien lasten huomioimista vankilaympäristössä. Tutkimuksen mukaan vankien vanhemmuutta tuetaan monin eri tavoin, mutta pääasiassa tukeminen tapahtuu työntekijän ja vangin vuorovaikutussuhteessa. Vankilan sosiaalityöntekijät ovat vankien rinnalla kuljijoita ja asioiden ajajia. Vankien lapsia pyritään huomioimaan tukemalla vankien perheitä ja tekemällä lasten asioissa yhteistyötä. Työtä kuitenkin vaikeuttaa vankilasosiaalityön resurssi- ja aikapula (Mäkelä 2014, 6).

Aineiston perusteella vanhemmuuden tukeminen tapahtuu pääosin työntekijän ja vangin välisessä vuorovaikutuksessa, eli kahdenkeskisissä yksilökeskusteluissa. Näiden keskustelujen sisällöt vaihtelivat paljon vangin tilanteen mukaan, mutta niissä pyrittiin tukemaan vanhemmuutta käymällä läpi muun muassa lapsen normaaliin kasvuun ja kehitykseen liittyviä vaiheita ja haasteita. Haastateltujen työntekijöiden mukaan lapsiin liittyvät keskustelut keskittyivät usein ihan arkisiin asioihin. Joissain tapauksissa vankia saatettiin myös rohkaista yhteydenpitoon ja tätä autettiin perhetapaamisten hakuprosessissa, mikäli vanki ei ollut yhteydessä lapseensa (Mäkelä 2014, 42-44).

Sosiaalityöntekijöillä oli jonkin verran erilaisia strukturoituja työmenetelmiä, jotka he olivat kokeneet hyödylliseksi vanhemmuuden tukemisen apuvälineeksi. Lisäksi työntekijät voivat olla vangin tukena erilaisissa viranomaiskohtaamisissa. Tämä työntekijöiden antama tuki on erittäin tärkeää, sillä työntekijät kokivat, että osalla asiakkaista oli tietämättömyyttä esimerkiksi lastensuojelun käytäntöihin liittyen. Vangeissa on työntekijöiden mukaan havaittavissa ”viranomaisvastaisuutta” ja lastensuojelu nähtiin monesti ”käsittämättömän isona pahana”. Tällaisissa tilanteissa vankilan sosiaalityöntekijät yrittivät pehmentää negatiivista suhtautumista perheen omaa lastensuojelun työntekijää kohtaan, jotta vuorovaikutussuhde lastensuojelun kanssa paranisi ja jatkossa yhteistyö olisi heidän kanssaan helpompaa (Mäkelä 2014, 47-50).

Sosiaalityöntekijät toivat esille lasten huomioimisen myös niissä tilanteissa, kun lapset ovat kärsineet vanhemman toiminnan vuoksi eikä vanhemmuussuhteen rakentamista pidetä vankilassa lapsen edun mukaisena. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijät joutuvat ottamaan vaikean tilanteen puheeksi ja vastuuttaa vankia omien tekojensa vaikutuksista. Lapsen etu tuli ilmi myös tilanteissa, jossa vanhemmuussuhteen jatkuvuudesta oltiin epävarmoja esimerkiksi päihteiden ongelmakäytön vuoksi. Tällaiset tilanteet herättivät työntekijöissä ristiriitaisia tunteita, sillä vaikka toisaalta vanhemmuuden tukeminen nähtiin hyvänä asiana niin samalla pohdittiin, joutuuko lapsi kokemaan uuden hylkäämiskokemuksen, mikäli kiinnostus vanhemmuuteen hiipuu vapautumisen jälkeen esimerkiksi päihteiden käytön vuoksi (Mäkelä 2014, 53-54).

Tutkimuksessa ilmeni, että myös siviilissä olevat vanhemmat ovat olleet yhteydessä vankilan sosiaalityöntekijään haastavissa tilanteissa, esimerkiksi silloin kun lapselle pitäisi kertoa vanhemman vankeusrangaistuksesta. Kaikki työntekijät olivat työuransa aikana pohtineet puhelimitse kotona olevan vanhemman kanssa ikätasoisia tapoja kertoa asiasta lapselle. Näissä tilanteissa työntekijät kertoivat vanhemmalle eri lähteistä löytyvistä materiaaleista, jotka ovat suunnattu lapsille, joita vankeusrangaistus koskettaa (Mäkelä 2014, 55).

Työntekijät kertoivat tekevänsä monipuolista verkostotyötä siviilin eri viranomaistoimijoiden kanssa. Joskus yhteistyö on tiivistä kunnan lastensuojelun kanssa, mutta myös muiden toimijoiden kanssa kerrottiin tehtävän yhteistyötä. Lastensuojelun kerrottiin olevan yhteydessä vankilaan, mikäli lastensuojelusta toivottiin, että vangin kanssa keskustellaan lapseen liittyvistä asioista. Lastensuojelusta oli lisäksi tiedusteltu mm. vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta esimerkiksi perheleirin jälkeen. Osalla haastatelluista työntekijöistä tuntuikin olevan hyvä ja tiivis yhteistyö kunnan lastensuojeluviranomaiseen (Mäkelä 2014, 56.) Vankilan sosiaalityöntekijät olivat myös neuvoneet lastensuojelun työntekijöitä, mikäli lastensuojeluntyöntekijä ei ollut ennen työskennellyt perheen kanssa, jossa toinen vanhemmista on vankilassa. Vankilan sosiaalityöntekijät kertoivat olevansa yhteydessä lastensuojeluun myös esimerkiksi perhetapaamisten järjestämiseen liittyen. Perhetapaamisia valmisteltaessa vankilan sosiaalityöntekijät usein varmistivat lastensuojelusta mahdolliset esteet tapaamiselle tai mahdolliset muut tiedot, jotka tulisi huomioida käytännön järjestelyissä (Mäkelä 2014, 58).

6 Opinnäytetyön toteutus

Tutkimustehtävänäimme oli tutkia lastensuojelun toimintatapoja ja vakiintuneita käytänteitä, kun toinen vanhemmista perheessä tuomitaan vankeusrangaistukseen. Aihe kiinnosti meitä opinnäytetyön aiheena, sillä tutkimustietoa kyseisestä asiasta ei ole juurikaan ole. Haastatelimme sekä lastensuojelun asiakkuudessa olleita perheitä sekä lastensuojelussa työskenteleviä ammattilaisia. Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat tutkimuksessamme henkilöt, jotka ovat olleet lastensuojelun asiakkaina silloin, kun lapsen vanhempi on ollut suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta. Toinen kohderyhmä on lastensuojelun työntekijät, jotka ovat työskennelleet perheiden kanssa, jossa vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen. Etimme asiakashaastattelut hyödyntäen sosiaalista mediaa. Julkaisimme haastattelupyynnön useassa eri Facebook-ryhmässä, kuten Kriminaalihuollon tukisäätiön Lapsi- ja läheistyön omalla sivustolla. Tämän lisäksi kontaktoimme muita toimijoita, kuten Irti rikoksista ry:tä sekä Rikoksista Irti-verkostoa, jotka julkaisivat haastattelupyynnön omissa Facebook-ryhmissään. Työntekijöiden haastatteluihin haimme tutkimusluvut Helsingin kaupungilta. Laadimme molemmille kohderyhmille omat saatekirjeensä, joissa kerroimme lyhyesti tutkimuksestamme sekä sen tavoitteista. Saatekirjeen oli tarkoitus johdattaa vastaajat tutkittavaan aiheeseen.

6.1 Tutkimuskysymys ja alakysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten Helsingissä lastensuojelussa työskennellään, kun vanhempi on tehnyt vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen. Pyrimme tutkimuksellamme selvittämään, onko lastensuojelussa käytössä jotain tiettyjä kohderyhmälle suunniteltuja menetelmiä, joiden avulla vankeustuomio voidaan ottaa puheeksi lapsen kanssa tai joiden avulla vankeustuomiota voidaan käsitellä perheessä. Kriminaalihuollon tukisäätiötä kiinnosti lisäksi se, otetaanko asia ylipäätään puheeksi lapsen kanssa ja kuullaanko lapsen mielipidettä koskien yhteydenpitoa vankeustuomiota suorittavaan vanhempaan. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa lisätietoa siitä, kuinka vankeustuomio otetaan puheeksi lapsen kanssa. Edellä mainittujen seikkojen perusteella, laadimme seuraavat tutkimuskysymykset, joihin pyrimme löytämään vastauksia tutkimuksemme avulla.

Pyrimme opinnäytetyössämme vastaamaan seuraavaan tutkimuskysymykseen:

- Millaisia menetelmiä tai toimintamalleja Helsingin lastensuojelussa on käytössä, joita hyödynnetään, kun vankeustuomiosta keskustellaan tai sitä käsitellään lapsen tai perheen kanssa?

Lisäksi pyrimme saamaan vastauksia seuraaviin alakysymyksiin:

- Millaisia ohjeistuksia Helsingin lastensuojelussa on käytössä, nimenomaan perheiden kanssa työskentelyyn, joita vankeustuomio koskettaa?
- Kuinka paljon lastensuojelun työntekijöillä ylipäätään on tietoa vankeustuomioon liittyvistä asioista, tapaamiset, yhteydenpito tuomittuun yms.?
- Ovatko perheet kokeneet saavansa tukea esimerkiksi vankeudesta puhumiseen lapsen kanssa tai ylipäätään vankeuden käsittelyyn?
- Jos perhe on saanut tukea lastensuojelusta, niin millaista tukea ovat saaneet? Onko tässä hyödynnetty jotain menetelmiä? Jos ei niin mitä olisivat toivoneet ja missä asioissa olisivat kaivanneet tukea?

6.2 Kvalitatiivinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivista tutkimusta on vaikea määritellä yksiselitteisesti, sillä on olemassa monenlaisia tutkimuksia, joita voidaan kutsua laadulliseksi tutkimukseksi. Tämän vuoksi, ei ole mahdollista määritellä kuinka kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillisesti menetellään. Kuitenkin voidaan sanoa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan tutkittavaa asiaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja sen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Todellisuus on kuitenkin monitahoinen eikä todellisuutta ole mahdollista rikkoa mielivaltaisesti osiin, sillä eri asiat ja tekijät vaikuttavat toisiinsa. Eri tekijöiden välillä on kuitenkin mahdollista löytää suhteita, mutta kvalitatiivisessa

tutkimuksessa ei ole mahdollista saavuttaa objektiivisuutta. Ihmiset ajattelevat lähtökohtaisesti asioista eri tavoin ja tutkimukseen vaikuttaa se, että ihmiset tulkitsevat asioita erilaisista näkökulmista. Tutkijan omat kiinnostuksen kohteet ja esimerkiksi tutkijan oma arvomaailma voivat vaikuttaa myös tutkimuksen tuloksiin (Hirsjärvi, Remes & Sarjavaara 2009, 160-162). Oma opinnäytetyömme haastatteluja tehtäessä tuli selväksi, että todellisen elämän kuvaaminen on erittäin osuvasti ilmaistu kvalitatiivisen tutkimuksen kohdalla. Saimme paljon materiaalia haastatteluistamme, jota emme valitettavasti pystyneet käyttämään työssämme, mutta kaikki materiaali oli omaan ammatilliseen kasvuumme suuri lisä.

Vaikka kvalitatiivista tutkimusta on haastava määritellä yksiselitteisesti metodikirjallisuudessa, käsitellään kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyviä piirteitä. Tyypillisesti tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kootaan elämän todellisista tilanteista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon lähde on ihminen ja tutkija käyttää tutkimuksessaan omia havaintoja esimerkiksi keskusteluista. Haastatteluiden jälkeen pidimme yhteisen hetken, jonka aikana analysoimme ja jaoimme omat havaintomme haastatteluista ja niiden perusteella saimme monipuolisempaa tulosta haastatteluista, kuin pelkästään asiakasta kuunneltaessa. Tutkija voi myös käyttää apunaan muun muassa lomakkeita tai haastattelurunkoja. Tutkimuksen tarkoituksena on paljastaa uusia seikkoja, joka edellyttää aineiston monipuolista tarkastelua. Aineiston keruussa on tärkeää käyttää menetelmiä, jotka mahdollistavan sen, että haastatteltavien omat ajatukset saadaan selville. Tutkittavat henkilöt pyritään valitsemaan tarkoituksen mukaisesti esimerkiksi tietyistä kohderyhmästä. Tutkimussuunnitelma elää tutkimuksen edetessä eikä tutkimus etene tietyn kaavan mukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 160-162).

6.3 Aineiston kerääminen haastattelun avulla

Opinnäytetyöhömmme sopivaa tutkimusmenetelmää valittaessa pohdimme pitkään, mikä olisi sopivin tapa kerätä aineistoa. Toisaalta teemahaastattelun käyttö tuntui alusta alkaen luontevimmalta, mutta toisaalta taas pohdimme, että laajemman aineiston saamiseksi myös kyselylomakkeen käyttö voisi olla hyvin perusteltua. Laadimmekin jo omat kyselylomakkeet niin lastensuojelun asiakkaille kuin työntekijöille. Emme kuitenkaan saaneet kyselylomakkeita laadittua sellaisiksi, että olisimme voineet luottaa siihen, että kysymykset olisivat tarpeeksi avoimia ja ne vastaisivat kvalitatiivisen tutkimuksen tarpeisiin ja meidän tarpeisiimme tarpeeksi hyvin. Tämän vuoksi, päädyimme lopulta valitsemaan aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun. Tarkoituksemme oli haastatella noin yhteensä noin 7-10 henkilöä. Koska maailman laajuinen Covid-19 epidemia rajoittaa tällä hetkellä fyysisiä kontakteja, päätimme järjestää haastattelut hyödyntäen eri teknisiä alustoja, kuten Skypeä ja Teamsia sekä puhelinhaastattelua. Lopulta kaikki haastatteluista toteutettiin Teams-tapaamisina, sillä se oli kaikille haastatteltaville tuttu alusta ja se mahdollisti lisäksi videoyhteyden.

Haastattelu on yleinen kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetty menetelmä, sillä se vastaa hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtiin ja tarpeisiin. Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkitavan kanssa, joten se antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda vapaammin itseään koskevia asioita esille. Näin ollen hän on aktiivisemmassa roolissa, verraten esimerkiksi käytettäessä kyselylomakkeita. Vuorovaikutustilanne lisää myös joustavuutta, sillä tiedonkeruuta on mahdollista säädellä myötäilemättä haastateltavaa. Haastateltavalla on mahdollisuus kertoa itsestään ja aiheesta vapaammin ja haastattelija pystyy tarvittaessa täydentämään kysymyksiä ja selventämään vastauksia. Lisäksi vuorovaikutustilanne mahdollistaa tiedon syventämisen, eli on mahdollista pyytää haastateltavalta lisätietoa tai perusteluja vastauksilleen. Haastattelutilanteessa on myös mahdollista nähdä vastaajan ilmeet ja eleet, jolloin on mahdollista lukea haastateltavan mielentilaa (Hirsjärvi ym. 2009, 204-205).

Jos haastateltava esimerkiksi vaikuttaa hermostuneelta tai ahdistuneelta, on vuorovaikutustilannetta mahdollista rauhoittaa, tai pitää tarvittaessa vaikka taukoa välillä. Nyt kun fyysinen tapaaminen ei ole mahdollista, rajoittaa tämä hieman ilmeiden ja eleiden näkemistä, mikäli ei ole käytettävissä esimerkiksi videoyhteyttä. On kuitenkin mahdollista käydä haastattelun alussa vastaajan kanssa läpi, että mikäli vastaaja kokee haastattelutilanteessa olonsa epämukavaksi, voidaan haastattelu keskeyttää tai pitää tarvittaessa taukoa. Tämä on erittäin tärkeää, jotta varsinkin haastattelemamme lastensuojelun asiakkaat eivät koe tilanteesta ahdistusta tai koe tulevaisuutta loukatuksi. Opinnäytetyömme aihe on sensitiivinen ja käsittelee perheen hyvin henkilökohtaista tilannetta, joten haastattelutilanne vaatii hienotunteisuutta. Haastattelun käyttämisen etuna on myös se, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan yleensä mukaan tutkimukseen ja haastateltavat on mahdollista tavoittaa myös jälkikäteen, mikäli aineistoa tarvitsi täydentää (Hirsjärvi ym. 2009, 206-207).

Kuten kaikilla aineistonkeruumenetelmillä, myös haastattelun käytöllä on omat haasteensa. Toisaalta haastattelu on koettu hyväksi menetelmäksi, kun tutkitaan arkoja ja vaikeita asioita, mutta toisaalta taas jotkut tutkijat ajattelevat, että kyselylomakkeen käyttö voisi olla tällaisia aiheita tutkittaessa parempi, sillä tutkittava voi halutessaan jäädä anonymiksi tai tarkoituksella etäisemmäksi kuin haastattelutilanteessa (Hirsjärvi ym. 2009, 206-207.) Kun taas pohditaan asiaa ihmisen kohtaamisen näkökulmasta, koemme haastattelun paremmaksi tavaksi kerätä tietoa, kun tutkitaan arkoja tai vaikeita asioita. Haastattelu antaa mahdollisuuden henkilökohtaisempaan kohtaamiseen verraten kyselyn käyttöön. Haastattelun käyttö edellyttää kuitenkin huolellista suunnittelua ja aineistonkeruun säätely vaatii haastattelijalta taitoa ja kokemusta. Lisäksi haastattelijan rooliin ja tehtävään pitäisi kouluttautua, joka ei ole mahdollista, kun puhutaan opinnäytetyötasoisesta tutkimuksesta. Meillä kummallakaan ei myöskään ollut juurikaan kokemusta haastattelusta, joten oli tärkeää käyttää haastattelun suunnitteluun tarpeeksi aikaa. Lisäksi aikaa vaativat haastattelusta sopiminen, haastateltavien etsiminen sekä itse haastattelun toteutus. Haastattelun käyttö sisältää monia virhelähteitä, joita aiheutuu niin

haastateltavasta kuin haastattelijastakin. Haastateltava voi ikään kuin kaunistella vastauksiinsa, sillä ihmisellä on taipumus antaa sosiaalisesti hyväksyttävämpi vastauksia. Haastateltava voi myös antaa tietoa, joita häneltä ei varsinaisesti kysytä tai yrittää esiintyä tietynlaisena. Haastattelujen analysointi, tulkinta ja raportointi on myös usein ongelmallista ja tähän vaikuttaa tutkijan oma näkökulma jonkin verran (Hirsjärvi & Hurme 2014, 35).

Tavallisessa keskustelussa keskustelun osapuolet ovat yleensä tasa-arvoisessa asemassa kysymysten asettamisessa ja vastausten antamisessa. Haastattelukin on keskustelu, mutta haastattelussa haastattelijalla on ohjat tilanteen etenemisestä ja haastattelu on ymmärrettävä nimenomaan systemaattisena tiedonkeruun muotona. Haastattelulla on tietyt tavoitteet ja sillä pyritään saamaan mahdollisimman luotettavia tietoja, jotka vastaavat asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tämän vuoksi puhutaan tutkimushaastattelusta. Tutkimushaastattelua on kirjallisuudessa jaoteltu moniin ryhmiin, yleensä sen mukaan kuinka strukturoitu, eli muodollinen haastattelutilanne on. Haastattelu voi olla täysin strukturoitu, eli silloin haastattelijalla on määritellyt ennalta kaikki kysymykset, jotka esitetään tietystä järjestyksessä. Tämän vastakohta on täysin strukturoimaton haastattelu, jossa keskustelu on vapaata ja haastattelijalla on mielessään vain aihe, jota keskustelussa käsitellään (Hirsjärvi ym. 2009, 207-208).

6.4 Teemahaastattelu

Omassa opinnäytetyössämme päädyimme hyödyntämään aineistonkeruussa edellä mainittujen välimuotoa eli puolistrukturoitua haastattelumenetelmää teemahaastattelua. Puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole olemassa yhtä määritelmää, mutta ominaista kuitenkin on, että jotain osia on ennalta määritetty mutta ei kaikkia. Kysymysten muoto voi olla esimerkiksi sama, mutta niiden järjestys voi vaihdella tai sitten kysymysten sanamuoto vaihtelee eri haastattelussa. Teemahaastattelussa taas haastattelun aihepiirit ovat valmiiksi suunniteltu, mutta kysymysten tarkkaa muotoa tai järjestystä ei ole määritetty. Teemahaastattelu on Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen kirjassaan Tutkimushaastattelu esittelemää menetelmää, joka pohjautuu Robert. K. Mertonin, Marjorie Fisksen sekä Patricia. L. Kendallin kirjaan ”The Focused Interview”. Mertonin, Fisksen ja Kendallin mukaan kohdennetussa haastattelussa toteutuu seuraavat ominaispiirteet; Haastateltavat ovat kaikki kokeneet tietyn tilanteen, jota tutkija selvittää ennalta. Tutkija analysoi ilmiön tärkeitä osia, rakenteita sekä prosesseja, jonka perusteella hän kehittää haastattelurungon (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47).

Vaikka avoimuudessaan teemahaastattelu on lähellä syvähaastattelua, ei teemahaastattelussaakaan voi haastateltavalta kysyä mitä tahansa. Tärkeää on löytää merkityksellisiä vastauksia pitäen mielessä se, mitä tutkimuksella on tarkoitus selvittää (Hirsjärvi & Hurme 2014, 88.) Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Hirsjärven ja Hurmaan menetelmä eroaa Mertonin, Fisksen ja Kendallin fokusoidusta haastattelusta niin, ettei se edel-

lytä tiettyä kokeellisesta aikaansaatuja yhteistä kokemusta, vaan haastattelu menetelmällä voidaan tutkia kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia ja tunteita. Teemahaastattelua voidaan hyödyntää niin kvalitatiivisessa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, joten menetelmä on monipuolinen. Teemahaastattelu ei myöskään rajaa haastattelukertojen määrää tai sitä, kuinka syvälle haastattelussa mennään. Ominaista on, että haastattelu ei etene tarkasti muotoiltujen kysymysten mukaan, vaan tutkija on ennalta määritellyt haastattelurungon, jossa hän on määritellyt eri teemoja, joita haastattelussa tullaan käsittelemään. Haastattelumenetelmä myös vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo paremmin haastateltavan näkökulman huomioon (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47).

Koska opinnäytetyömme aihe on sensitiivinen, koemme tärkeäksi, ettei varsinkaan haastatteluun osallistuvien asiakkaiden kanssa pääsisi syntymään liian muodollista tai vaivaannuttavaa haastattelutilannetta. Mielestämme nimenomaan teemahaastattelun hyödyntäminen tuo haastatteluun sopivasti rennompaa tunnelmaa, verraten valmiiksi tarkkaan muotoiltujen kysymysten käyttöön. Laadimme kuitenkin itsellemme valmiiksi teemahaastattelurungon lisäksi apukysymyksiä, joita voimme hyödyntää haastattelutilanteessa. Haastattelua suunniteltaessa on hyvä pitää koko ajan mielessä, millaista aineistoa tutkija haastattelullaan hakee. Olemme käyttäneet paljon aikaa haastattelurungon sekä apukysymysten suunnitteluun, joka toivottavasti myös helpottaa itse haastattelutilanteita, joita ei ole mahdollista kovin paljon ennalta harjoitella. Kysymysten valmistelu onkin tärkeä osa haastattelua ja peruskysymyksen kannattaa miettiä valmiiksi ja kirjoittaa muistiin, vaikkei niitä olisikaan tarkoitus käyttää sellaisenaan (Hyvärinen, Nikander, Ruusuvuori & Aho 2017, 26-29.) Kun käytetään teemahaastattelua, suunnitteluvaiheen ehkä tärkein tehtävä on haastatteluteemojen suunnittelu. Haastattelun tarkoituksena on kerätä aineistoa, jonka pohjalta voidaan tehdä tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä. Kun tutkija perehtyy teoriaan ja tutkimustietoon, tutkittava ilmiö ja sitä kuvaavat käsitteet tarkentuvat. Näitä käsitteitä tutkija hyödyntää laatiessaan haastattelurunkoa. Teemahaastattelua varten ei laadita yksityiskohtaisia kysymyksiä vaan teema-alueuuttelo, jossa eri teema-alueet pohjautuvat teoreettisiin pääkäsitteisiin sekä niiden alakäsitteisiin. Haastattelurunko on melko pelkistetty luettelo, joka toimii haastattelutilanteessa haastattelijan muistilistana, jota hän hyödyntää varsinaisten haastattelukysymysten muotoilussa. Teema-alueet käsitellään haastattelutilanteessa tarkentavilla kysymyksillä ja haastattelijalla voi syventää keskustelua niin pitkälle kuin tutkimuksen kannalta tarvitsee (Hirsjärvi & Hurme 2014, 66-67).

Haastattelutilanteessa tulee kiinnittää myös huomiota omaan käyttäytymiseen haastattelijana. Hyvä haastattelijalla on läsnä ja osoittaa kuuntelevansa haastateltavaa. Tärkeää on antaa haastateltavalle vähintään jonkinlaisia merkkejä siitä, että kuuntelee, esimerkiksi nyökyttämällä. Erityisen tärkeää palautteen antaminen on, kun käsitellään vaikeita asioita (Hyvärinen ym. 2017, 30).

6.5 Aineiston analysointi

Koska teemahaastattelun aineisto on yleensä runsas, tutkijan ei ole yleensä mahdollista hyödyntää kaikkea keräämäänsä aineistoa. Analysointitapaa on hyvä miettiä jo aineistoa kerätessä, jotta sitä voidaan käyttää hyväksi jo haastattelua ja sen litterointia eli purkamista suunniteltaessa. Vaikka aineiston runsaus ja elämänläheisyys tekee analysoinnista mielenkiintoista, tekee se myös analysoinnista haastavaa ja voikin viedä paljon aika. Aineisto kannattakin purkaa jo aineistonkeruu vaiheessa tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Tällöin aineisto on vielä tuore ja se inspiroi tutkijaa. Kun litterointi tehdään pian, on tietoja myös mahdollista täydentää tarvittaessa helpommin (Hirsjärvi & Hurme 2014, 135.) Kvalitatiivisen aineiston analyysiin on monia tapoja, mutta pääpiirteitä voidaan kuitenkin löytää. Kvalitatiivisen aineiston analyysi alkaa usein jo haastattelutilanteessa, sillä tutkija voi jo haastattelutilanteessa tehdä havaintoja käsiteltävistä aiheista. Tutkija käyttää lisäksi hyväkseen päättelyä analysoidessaan aineistoa. Analyysiteknikat ovat kuitenkin moninaisia ja on olemassa paljon erilaisia työskentelytapoja. Standardoituja tekniikoita on olemassa vain vähän, eikä voida määrittellä vain yhtä oikeaa analysointitapaa (Hirsjärvi & Hurme 2014, 136.) Aloitimme aineiston analysoinnin osittain jo haastattelutilanteessa. Molemmat tekivät haastattelujen aikana haastatteluista omia havaintoja, joista keskustelimme lyhyesti jo heti haastattelutilanteiden jälkeen.

6.6 Aineiston purkaminen ja teemoittelu

Aineiston purkamiseen on tallentamisen jälkeen kaksi eri tapaa. Aineisto joko kirjoitetaan puheeksi, eli litteroidaan, tai päätelmiä tehdään suoraan tallennetusta aineistosta. Aineiston litterointi on kuitenkin tavallisempaa. Litterointi voidaan tehdä koko haastatteludialogista tai vain valikoiden. Päätelmien tekeminen on helpointa silloin, kun haastateltavia on vain vähän eikä haastattelut ole kestäneet pitkään (Hirsjärvi & Hurme 2014, 138.) Litteroinnin tarkkuuteen ei ole myöskään olemassa yksiselitteistä ohjeistusta. Aineisto voidaan purkaa hyvinkin pikkutarkasti, aina taukoja, äänenpainoja ja naurahduksia myöten, jolloin puhutaan keskusteluanalyysistä (Hirsjärvi & Hurme 2014, 139.) Jo sanasta sanaan kirjoittaminen on hyvin työlästä, joten pohdimme jo ennen haastattelujen aloittamista, onko tarkoituksenmukaista, että alkaisimme litteroimaan aineistoa sanasta sanaan.

Lopulta päädyimme litteroimaan aineiston lähes sanasta sanaan, jätimme litteroimatta haastattelutalenteista lähinnä sellaiset kohdat, kuten omat esittelymme ja muutaman muun osion, jotka eivät olleet merkityksellisiä tutkimuksemme kannalta. Lopulta litteroitua aineistoa oli noin 50 kirjoitettua sivua. Litteroimme haastattelut niin että molemmat meistä litteroi kaksi asiakashaastattelua ja kaksi työntekijähaastattelua. Tämän jälkeen jaoimme toisillemme litteroidut aineistot luettaviksi. Luimme aineistoa useampaan kertaan ja teimme lopullisen päätöksen siitä, kuinka alamme työstää aineistoja.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan, meidän oli tarkoituksena hyödyntää sisällönanalyysia analysointitapana, mutta päädyimme teemoitteluun, sillä sen avulla aineiston käsittely tuntui lopulta meille luontevimmalta. Koska olimme hyödyntäneet teemahaastattelua aineistonkeruu menetelmänä, oli aineiston teemoittelu toimiva tapa työstää aineistoa. Lisäksi teemoittelun avulla pystyimme löytämään aineistosta yhteneväisiä teemoja työntekijöiden ja asiakkaiden haastatteluista. Tämä mahdollisti analysoinnissa kokemusten vertaamisen asiakas- ja työntekijänäkökulmiin peilaten. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston luokittelua ja kvantifiointia. Tällä analyysitavalla analyysissa saattaa nousta esiin uusia teemoja teemahaastattelun teemojen lisäksi. Analyysissa aineistosta kootaan aiheita eri teemojen alle (Kananen 2008, 91.) Teemoittelun avulla aineistosta nousevat esiin ne asiat, jotka ovat yhteisiä usealla haastateltavalla (Hirsjärvi & Hurme 2011, 173.)

Teemoittelulla pyritään löytämään olennaiset asiat aineiston seasta (Eskola & Suoranta 2000, 175-180). Analyysin aluksi luimme aineistoa läpi useaan kertaan. Teimme aineistoon muistiinpanoja, jonka jälkeen loimme taulukot molemmille haastattelemallemme kohderyhmälle erikseen. Taukoihin laadimme sarakkeet eri teemoille. Luokittelussa teemoihin voidaan käyttää apuna esimerkiksi tutkimusongelmaa ja tutkimuskysymyksiä sekä teemahaastattelurunkojen teemoja (Hirsjärvi & Hurme 2011, 148.) Teemat taulukoihimme valikoituvat teemahaastattelurunkojen sekä haastatteluaineiston perusteella peilaten tutkimuskysymyksiimme.

Kun taulukot ja niiden aiheet olivat luonnosteltu, aloimme luokitella aineistoamme tarkemmin. Loimme taulukkoihin teemoittain värikoodit, joiden avulla aineistosta oli mahdollista merkitä kaikki tiettyyn teemaan liittyvät kohdat tietyllä värillä. Lukiessamme aineistoa merkitsimme tekstiin värikoodien avulla osia tekstistä niin että jokainen väri vastaa omaa osa-alueitaan. Tässä vaiheessa epäolennainen tieto alkoi karsiutua aineistosta pois. Siirsimme taulukkoon löytämämme teemoihin liittyvät asiat pelkistetyssä muodossa, jolloin myös häivytimme haastatteluista mahdolliset tunnistettavuuteen liittyvät tiedot. Taulukossa hyödynsimme aiemmin värikoodeilla merkittyjä osa-alueita niin että jokainen osa-alue muodostui omaksi pääluokakseen. Jokaisen pääluokan alle, keräsimme sitten jokaisen haastateltavan vastaukset ko. pääluokkaan liittyen (Liite 6).

7 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme keskeiset tulokset. Tulokset on jaoteltu seuraaviin pääteemoihin: Menetelmät ja toimintatavat vankiperheiden kanssa työskennellessä, perhetyöntekijöiden tietous vankeustuomioon liittyen sekä mahdolliset lisäkoulutukset, onko vankeustuomio otettu puheeksi lapsen kanssa, perheen kokemukset siitä, ovatko saaneet tukea vankeustuomion käsittelyyn, yhteydenpitotavat vankilassa olevaan vanhempaan, lapsen mielihetken kuuleminen yhteydenpitoon liittyen sekä kehitysehdotukset lastensuojelun toiminnalle.

Haastattelujemme perusteella voimme todetta, ettei Helsingin lastensuojelussa ole mitään tiettyjä menetelmiä tai toimintatapoja käytössä, kun työskennellään perheiden kanssa, joita vankeustuomio koskettaa. Työntekijät ei myöskään juurikaan tunne menetelmiä, joiden avulla vankeustuomion voidaan ottaa puheeksi lapsen kanssa tai joiden avulla voidaan käsitellä yli-päättään vankeustuomiota perheen kanssa. Muita yleispäteviä menetelmiä on kuitenkin mahdollista hyödyntää näiden perheiden kanssa.

Tuloksia esitellessämme lastensuojelun ammattilaiset edustavat haastateltavia (T1-T4) ja lastensuojelun asiakkaat haastateltavia (A1-A4).

7.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastattelimme lopulta yhteensä kahdeksaa ihmistä. Heistä neljä olivat lastensuojelussa työskenteleviä tehostetun perhetyön työntekijöitä ja neljä lastensuojelun entisiä tai nykyisiä asiakkaita. Asiakashaastateltavista kolme oli vankeustuomiota suorittaneen puolisoja ja yksi itse vankeustuomiota suorittanut. Yritimme saada haastatteluun myös esimerkiksi Helsingin lastensuojelussa toimivaa sosiaalityöntekijää, mutta emme valitettavasti tavoittaneet tässä asemassa toimivaa työntekijää. Työntekijöistä kaikki työskentelivät nimenomaan Helsingin lastensuojelussa, mutta asiakkaista moni oli ollut useammassa kaupungissa lastensuojelun asiakkuudessa, joten emme pystyneet kaikissa tapauksessa erittelemään mitkä kokemuksista koskivat nimenomaan Helsingin lastensuojelua ja mitä muiden kaupunkien lastensuojelun toimintaa. Haastattelimme kaikki haastateltavat Teamsin välityksellä, kaikki muut yksin paitsi kaksi työntekijää halusivat osallistua haastatteluun yhdessä, sillä olivat työskennelleet juuri yhdessä perheessä työparina, joissa vankeustuomioon tuomittu vanhempi oli vapautumassa.

7.2 Menetelmät ja toimintatavat vankiperheiden kanssa työskennellessä

Haastattelujemme perusteella vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme oli melko yksiselitteinen. Keskeisin opinnäytetyömme tutkimuskysymys oli seuraavanlainen: Millaisia menetelmiä tai toimintatapoja Helsingin lastensuojelussa on käytössä, joita hyödynnetään, kun vankeustuomiosta keskustellaan tai sitä käsitellään lapsen tai perheen kanssa? Vastaus tähän kysymykseen oli molempien kohderyhmien haastattelujen perusteella, että käytössä ei ole mitään tiettyjä menetelmiä eikä Helsingin kaupungin perhetyössä työskentelevät perhetyöntekijät myöskään tunne juuri menetelmiä, joiden avulla vankeustuomio voitaisiin ottaa puheeksi ja jotka olisi suunniteltu juuri tälle kohderyhmälle. Kun vankeustuomiosta keskustellaan tai sitä käsitellään lapsen tai perheen kanssa, työntekijät hyödyntävät menetelmiä, jotka ovat ns. yleispäteviä ja joita voi hyödyntää monen muunkin asian käsittelyyn. Lisäksi vankeustuomiosta keskustellaan yleisen keskustelun lomassa, luonnollisesti sen mukaan miten lapsi itse haluaa asiasta keskustella.

”Mä en oo ainakaan törmännyt siihen että olis jotain tällaista erityistä niinkun fyysistä tai virtuaalimuodossa olevaa pakettia siihen että ”Näin käsittelet niinkun silloin kun vankeustuomio käsillä” et me sovelletaan tosi paljon erilaisia menetelmiä ja on yhteisiä mut jossain määrin sit työntekijöillä on, et me kootaan semmosia omia materiaalikansioita joita sit niinku myös jaetaan toistemme kesken ja ihmisillä on erilaista työkokemusta ja osaamista” T1

Työntekijöiden haastatteluissa tuli esille, että monet heistä keräävät itse eräänlaista ”työkä-lupakkia”, joihin he tallentavat erilaisia menetelmiä ja joita he sitten jakavat toisilleen tarpeen mukaan. Menetelmäpaketit voivat olla myös osittain virtuaalisessa muodossa. Menetelmiä kertyy työnteon myötä, sen mukaan minkälaisia perheitä heillä on työskentelyssä. Työntekijät toivat lisäksi ilmi, että menetelmiä saattaa olla painotetusti enemmän jollekin asiakasryhmälle, mikäli tiimissä on jokin tietty aihe enemmän esillä. Esimerkkinä mikäli on paljon perheitä, joissa lapsella on neuropsykiatrisia haasteita, tälle kohderyhmälle etsitään aktiivisesti sopivia työskentelymenetelmiä. Menetelmiä, joita haastatteluissa tuli esille olivat esimerkiksi erilaisten korttien kuten nallekorttien, tunnekorttien sekä vahvuuskorttien käyttäminen, arviointilomakkeet sekä vanhemmuuden- ja parisuhteen roolikartan hyödyntäminen.

Yksi työntekijöistä kertoi, että oli itse etsinyt materiaalia Kriminaalihuollontukisäätön internet sivustolta, siinä vaiheessa, kun oli saanut tiedon, että tulee työskentelemään perheen kanssa, jossa toinen vanhemmista on vankilassa. Lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätön materiaaleista ainakin Emilia-DVD ja ”Miirun isä on vankilassa”- kirja olivat tuttuja muutamalle työntekijälle, mutta ne eivät kuitenkaan olleet päässeet työskentelyssä käyttöön.

”Sitte on niitä verkostotapaamisia ja siellä vankilassa on ollu ja mut ei mitää sellasta tiettyy. Muistin tossa just ku luin sen teidän pohjustuksen, et meillähän on sellanen, joku DVD, mikä liittyy miten työskennellä lapsen kanssa, jon-ka toinen vanhempi on vankilassa, (...) Mut ei ehkä mitää muuta sellasta, ton Emilian lisäksi, sellaista strukturoidumpaa menetelmää tuu täs mieleen et käytettäs” T3

Myöskään mitään tiettyjä toimintatapoja ei ollut juurikaan käytössä, kun työskennellään perheiden kanssa, joita vankeustuomio koskettaa. Erilaiset verkostotapaamiset kuitenkin nousivat esiin haastattelujen aikana. Työntekijät olivat työskennelleet yhteistyössä eri toimijoiden kuten vankilan sosiaalityöntekijöiden, päihdehuollon sekä 3. sektorin toimijoiden kanssa. Tätä yhteistyötä eri viranomaistahojen välillä ei kuitenkaan hyödynnetty tarpeeksi hyvin, ja osa ei haastateltavista ei ollut koskaan ollut yhteydessä vankilaan tai vankilassa olevaan vanhempaan. Malmin perhetyön yksikössä ”epävirallisena käytäntönä” oli kartoittaa työntekijän turvallisuuteen liittyviä asioita, sillä työskentely tapahtuu pääasiassa asiakkaan kotona. Turvallisuuteen liittyviin toimintatapoihin ei tullut kuitenkaan viittauksia kuin yhdessä haastattelussa. Haastattelussa, jossa turvallisuudesta tuli puhe, keskustelimme työntekijöiden kanssa myös siitä, että

pitkän työuran aikana turvallisuuteen liittyviin asioihin tulee kiinnitettyä joskus jopa liian vähän huomiota ja työntekijät haluavat lähtökohtaisesti ajatella, että voivat mennä asiakkaan kotiin turvallisin mielin. Tämän vuoksi, on mahdollista, että työntekijä käyttäytyy työssään sinisilmäisesti, eikä edes ajattele turvallisuuteen liittyviä seikkoja.

”Ei varmaan sellaisia varsinaisia ohjeistuksia siitä oo. Mutta tota, jonkin verran sellaisena epävirallisena käytäntönä meidän esimies pohtii välillä sitä turvallisuus, sellaista selvityksen tekemistä, minkä takia esimerkiks on suorittamassa vankeustuomiota, liittyys siihen väkivaltaa, mitä kaikkee, onko huumorikollisuutta, mitä muuta. Ja se lähinnä liittyy meidän työntekijöiden turvallisuuteen työskennellä sit siellä kotona” T2

Menetelmiin liittyen emme saaneet juurikaan tietoa myöskään haastattelemltamme asiakailta, sillä heistä kukaan ei varsinaisesti kokenut saaneensa tukea puheeksi ottoon lapsen kanssa tai ylipäätään vankeustuomion käsittelyyn.

7.3 Perhetyöntekijöiden tietous vankeustuomioon liittyen sekä mahdolliset lisäkoulutukset

Pyrimme tutkimuksessamme etsimään vastausta myös seuraavaan kysymykseen: Kuinka paljon lastensuojelun työntekijöillä on ylipäätään tietoa vankeustuomioon liittyvistä asioista ja yhteydenpidosta vankilassa olevaan vanhempaan. Työntekijät kokivat, että heillä on jonkin verran tietoa liittyen vankeustuomioon ja siihen, kuinka vankeustuomio vaikuttaa koko perheen dynamiikkaan. Kuitenkaan työntekijät eivät kokeneet olevansa ”alan ammattilaisia” eikä kukaan ollut käynyt aiheeseen liittyen esimerkiksi lisäkoulutuksia.

Käytännön ja kokemuksen kautta tullutta tietotaitoa pidettiin työntekijöiden keskuudessa arvokkaana, kuten myös tiedon jakamista eteenpäin esimerkiksi uusille työntekijöille, jolloin heillä olisi myös edes jonkin verran tietoutta vankeusrangaistuksista. Asiakkaiden kokemuksia, tunteita ja sanoitettua viestintää peilaten työntekijät saavat myös vastauksia siihen, miten vankeusrangaistus vaikuttaa perheisiin ja lapsiin. Lähes jokaisesta haastattelusta tuli kuitenkin ilmi se, että tiedon määrä vankeustuomioon liittyvistä asioista riippuu pitkälti siitä, kuinka paljon asiakkaita on työuran aikana osunut kohdalle, joissa vankeustuomio on läsnä. Yksi työntekijöistä toi myös esille, että vankiperheisiin liittyvät teemat kuuluvat osittain niin sanottuun ”perusosaamiseen” ja työntekijän tulisi ainakin kyetä pohtimaan osa-alueita millä tavoin, vankeustuomio vaikuttaa perheeseen, parisuhteeseen, jaksamiseen sekä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen.

”Jossain määrin joo, mutta en nyt ajattelis että oon mikään asiantuntija tässä.”

T1

”Mä en usko, että on kauheesti sellaista erityistä tietoutta siihen liittyen. Varmaan sellaista kokemuksen pohjalta syntynyttä tietoutta.” T3

”No ei oo vankeustuomioihin ylipäättänsä niinku sellasta osaamista tai varsinkaan tietoutta, mutta siihen miten se perhedynamiikkaan vaikuttaa nii se toki me saadaasi asiakkaiden kautta niinku asiakasta kuunnellen ja keskustellen. Asiakkaalla siis tarkoitan koko perhettä, kaikkiinhan se vaikuttaa tietysti eri tavalla, jokaiseen lapseen tai nuoreen ja sit tähän mahdolliseen puolisoon.” T4

Keskusteltaessa aiheeseen liittyvistä lisäkoulutuksista osa työntekijöistä koki, että vaikka vankiperheiden kanssa työskentelyyn liittyviä koulutuksia olisi tarjolla, voisi jokin muu koulutus kiinnostaa juuri siinä hetkessä enemmän, jos tällaista perhettä, jossa vankeustuomio on läsnä ei olisi juuri sillä hetkellä työskentelyssä. Työntekijät kertoivat, että tähän vaikuttaa myös se, että heidän omat resurssinsa ja se kuinka moneen maksulliseen koulutukseen on mahdollista työaikana osallistua, on rajallista. Yksi haastateltavista työntekijöistä kertoi, että mikäli kokisi tarvitsevänsä tukea työskennellessään perheen kanssa, jota vankeustuomio koskettaa, voisi hän olla silloin yhteydessä esimerkiksi Kriminaalihuollon tukisäätiöön ja pyytää konsultaatioapua tai vinkkejä.

”Jotenkin oon ite kokenut ne Kritsin sivut aika hyväksi ja jotenkin luottanut siihen et sit ku mä tähän asiaan törmään niin mä saan jostain haalittua sitä tietoutta ja vaikka jotain konsultaatio apua jostain et millä tavalla näitä asioita voidaan käydä läpi ja vaikka ohjata perhettä niinku kääntymään ja ohjata niitä vaikka kolmannen sektorin palveluiden puoleen, jossa se erityisosaaminen on.” T1

”En nyt ainakaan muista, et ois tullut eteen. Sehän ois kyllä ihan hyvä, koska niitä on kuitenkin aina vähän sillei, jos ei itellä satu ole, ni kuitenkin hyvin usein on jollain meistä.” T3

Suurin osa työntekijöistä oli kuitenkin positiivisin mielin ottamassa vastaan koulutuksia vankiperheiden kanssa työskentelemiseen, ja he kokivat lisäkoulutuksen vankeusrangaistuksista tarpeelliseksi. Lisäksi he kokivat aiheen erittäin tärkeäksi. Haastattelemistamme asiakkaista lähes kaikki olivat kokeneet, että nimenomaan se, että lastensuojelun työntekijöillä ei ole tarpeeksi tietoa vankila-asioista tai vankiperheiden kanssa työskentelystä on lisännyt asiakasperheiden kokemusta siitä, ettei heitä ymmärretä tai että heidät ymmärretään väärin. Asiakashaastateltavat uskoivat, että ennakkoluulot vankiperheitä kohtaan voisivat vähentyä, mikäli lastensuojelun työntekijöillä olisi aiheesta enemmän tietoa ja kokemusta.

”Jotenkin että ne lastensuojeluviranomaiset ei olis niin jotenkin ulalla. Et jotenkin toivois et ne jotenkin tapais enemmän erilaisii ihmisiä että normalisoituis se, että vangit ja entiset vangit että ihan tavallisia ihmisiä ne on.” A2

7.4 Onko vankeustuomio otettu puheeksi lapsen kanssa

Siitä, otetaanko vankeustuomio puheeksi lapsen kanssa, oli erilaisia kokemuksia niin työntekijöillä kuin lasten vanhemmilla. Keskustelimme lastensuojelun asiakkaiden kanssa siitä, milloin asia on otettu puheeksi, kuka vankeustuomiosta tai -tuomioista on kertonut ja liittyykö asiaan esimerkiksi salailua. Vankeustuomion salailu ainakin alussa tai osittain tuli ilmi lähes jokaisen perheen kohdalla. Joanna Jones pro gradu-tutkielmassa kävi ilmi, että vankeustuomion salaamiseen liittyy usein halu suojella lasta rikolliselta elämältä sekä vankilaympäristöltä (Jones 2019, 46-49). Halu suojella omaa lasta oli taustalla myös tilanteissa, joissa haastateltavamme lastensuojelun asiakkaat olivat vältelleet asiasta kertomista.

Vaikka lapselle oli saatettu ensin kertoa vanhemman olevan töissä tai hoidossa hoitolaitoksessa, lopulta sitten lähes kaikki vanhemmat olivat päätyneet siihen, että lapselle on parempi kertoa totuus vanhemman olinpaikasta. Asiakkaiden haastatteluista nousi esille se, että salailu herättää lapsissa paljon kysymyksiä ja koska lapsen mielikuvitus on niin vilkas niin aiheen salaaminen voi aiheuttaa lapsessa erilaista oireilua ja pahimmillaan pelkotiloja. Myös rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa todetaan, että vankeustuomion käsittelyyn, lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja että asiasta tulisi kertoa huomioiden lapsen ikä- ja kehitystaso. Linjauksissa todetaan myös, että mikäli lapsen kanssa asia jätetään käsittelemättä, lapsi jää asian kanssa yksin. Tällöin on mahdollista, että lapsi täyttää tyhjät kohdat omalla mielikuvituksellaan ja voi kuvitella esimerkiksi, että vanhempi on kuollut (Rikosseuraamuslaitos 2019, 26.) Sekä lapsi- ja perhetyön linjaukset, että haastattelemamme lastensuojelun asiakkaat toivat esille sen, että olisi todella tärkeää, että lapselle kerrotaisiin asiasta lapsen ikätaso huomioiden. Tämän vuoksi haastattelemamme lastensuojelun asiakkaat eivät olleet kertoneet esimerkiksi rikostuomion syystä kovin yksityiskohtaisesti lapselle.

Vankeustuomion käsittely on vaikea ja paljon tunteita herättävä aihe niin lapsille kuin heidän vanhemmilleen, ja se kuinka asiaa sitten tulisi käsitellä herättää perheessä paljon kysymyksiä ja tunteita. Kysymyksiä herätti myös se, mikä on oikea tapa kertoa ihan pienelle lapselle vankeustuomiossa. Kuitenkaan kukaan haastateltavista ei ollut tehnyt sellaista päätöstä, ettei lapsille kerrotaisi vanhemman vankeustuomiosta ollenkaan vaan asia salattaisiin täysin. Yhden asiakkaan lapselle oli kerrottu vankeustuomiosta viranomaisen kanssa ja yhden asiakkaan tilanne oli sellainen, että hän pohdi parhaillaan neuvolapsykologin kanssa, kuinka asiasta olisi hyvä kertoa lapsille. Kahden haastateltavan kohdalla, oli vankeustuomiosta kertonut jompikumpi lapsen huoltajista yksin. Yksi vanhemmista myös kertoi, keskustelleensa lapsensa kanssa siitä, että siitä että vanhempi on vankilassa, ei kannata kertoa ihan kaikille, sillä kaikki ei välttämättä ymmärrä asiaa ja lapsi voi joutua esimerkiksi kiusatuksi. Osa vanhemmista toi myös esille pelon siitä, kuinka vankeustuomiosta kertominen vaikuttaa lapseen ja kuinka lapsi reagoi saamaansa tietoon vanhemman vankeustuomiosta. Tämä ajatus nousi esille varsinkin niissä

haastatteluissa, joissa lapsella oli elämässään myös muita haasteita, kuten oppimiseen tai käyttäytymiseen liittyviä haasteita.

”Ensimmäinen 4kk mun vankeuden alkamisesta meni niin että mun lapsen äiti ei kertonut ollenkaa mun lapselle et mä oon vankilassa eikä antanu mun olla missää yhteydessä häneen. Sitte hän päätti et hän kertoo sen, mikä mun mie-lest oli tosi hyvä asia ja lapselle oli hyvä asia, ku se tietosuu siitä et se isä ei oo vaa kadonnu mihinkää täytti tavallaa ne kysymykset.” A3

”Suunnillee vuos sitte, oli tyttö täyttäny jo silloin seittemän että se oli koulussa jo. Se niinku, aikasemmin sitä vankila asiaa mä kerroin et se on niinku hoitolaitoksessa, että mielenterveysongelmia (...) Nyt tyttö tietää, että isi on vankilassa. Ja sanoin että oli paha tappelu.” A2

”No tässä just päiväkodin ja lasten psykologin kanssa just keskustellaan, et miten tää kerrotaan tää tälle neljävuotiaalle, että tää ymmärtää tän asian ja samalla tavalla tää kahdeksanvuotias, viistoista-vuotias tietää niinku tarkalleen mistä on ja aika yksityiskohtaisesti niinku jo ollaan kerrottu.” A4

Haastatteluistamme kävi myös ilmi se, että toinen lapsen vanhemmista on saattanut yksin päättää, ettei lapselle kerrota vankilassa olevan vanhemman todellista olinpaikkaa. Tällöin kertomatta jättäminen tarkoitti myös käytännössä sitä, ettei vankilassa oleva vanhempi voinut tavata lastaan vaan yhteydenpito tapahtui sitten esimerkiksi puhelimen välityksellä tai yhteyttä lapseen ei voinut pitää ollenkaan.

Työntekijöillä oli ollut työskentelyssä hyvin erilaisissa tilanteissa olevia perheitä, yhdellä oli päättynyt juuri asiakkuus, jossa oli vasta pohdittu, mikä olisi hyvä tapa kertoa lapselle, samoin yhdellä asiakkaalla oli juuri tällainen tilanne käsillä, että vasta mietitään miten asiassa kannattaisi edetä. Haastateltujen työntekijöiden mukaan asiaan kuitenkin liittyy välillä jonkin verran salailua, joka johtuu siitä, että vanhemmat kokevat asian käsittelyn haastavaksi lasten kanssa. Pääasiassa työntekijöille oli syntynyt kuitenkin kuva, että asiasta puhutaan melko avoimesti lasten kanssa ja lapset ovat tietoisia missä vankeustuomiota suorittava vanhempi on. Haastattelujen perusteella meille syntyi kuva siitä, että mitä nuorempi lapsi on, sitä vaikeampi asiasta on keskustella ja lapselle kertoa missä vankeutta suorittava vanhempi todellisuudessa on.

”Tän vankeustuomion suhteen siinä toimittiin niin että kysyin niinkun molemmilta vanhemmilta, että ovatko he keskenään esimerkiksi keskustelleet siitä, että millä tavalla lapselle kerrotaan ja missä vaiheessa lapselle kerrotaan. Kerrotaanko tavallaan vähän alustavasti ennakoiden vai kerrotaanko siinä vaiheessa, kun tää tuomio astuu käytäntöön.” T1

”Mä muistan, että pienemmälle, taaperoikäiselle lapselle ei sitten kerrottu missä isä on. Ku ei muutenkaan ollut yhdessä, niin lapsi ei varmaan niin osannut kaivata, vaan se oli mun mielestä verhoiltu sit johonkin työasiaan, et oli lähtenyt jonnekin kauemmas töihin ja tää oli sit toisen vanhemman oma päätös tästä asiasta. Mut muuten mulla ei kyllä oo ollu sellaista, et ei ois kerrottu. Aika avoimesti kuitenkin tuntuu et joka perheessä siitä on sit puhuttu lasten kanssa.” T2

Jos vanhemmat eivät olleet yhdessä vankeusrangaistuksen aikoihin, kokivat työntekijät sekä asiakkaat, että asia salataan lapselta useammin.

7.5 Perheen kokemukset siitä, ovatko saaneet tukea vankeustuomion käsittelyyn

Tässä kappaleessa käsittelemme vastausta seuraaviin tutkimuskysymyksiimme: Ovatko perheet ovat kokeneet saaneensa vankeudesta puhumiseen lapsen kanssa tai ylipäättään vankeustuomion käsittelyyn ja jos perhe on saanut tukea, millaista tukea he ovat saaneet?

”No itseasiassa nyt ensimmäisen kerran, kun oltiin siinä perhekuntoutuksessa, että tulisinko siinä sillee et isä olis siin ja tavattais yhdessä. Ei kertonu mitää sellaisesta mahdollisuudesta, et juteltais lasten kanssa, et halus vaan et tapaisin sen isän siinä, mut siinä vaiheessa en pystynyt ite. Ei kyl mitää sellaista selkeätä oo kerrottu, et niin ja näin tehtäis ja tällainen auttais, jos näin tehtäis. (...) Et sillai ymmärtäisin itsekin, ku se on hirveen tunnepitoista se muu-tenki se homma, ni tarvis todella paljon selkeämmän sen briiffauksen.” A1

Osalla asiakashaastateltavista oli ollut jokin viranomainen tukena tilanteessa, jossa vankeustuomiosta kerrotaan lapselle tai sitä, kuinka kerrotaan, on suunniteltu jonkin viranomaistahon kanssa. Kuitenkin kaikki asiakkaat kokivat, etteivät oikeastaan olleet saaneet tukea sitten vankeustuomion käsittelyyn lapsen kanssa lastensuojelulta. Lisäksi asiakkaat kokivat, että lastensuojelun työntekijöiden tietous ylipäättään vankeusrangaistuksista ja niiden käsittelemisestä lasten kanssa on vähäistä ja haastatteluissa kävi ilmi, että lähes kaikki olivat kokeneet jonkinlaista leimaamista menneisyytensä tai taustansa vuoksi. Leimaamisen kokemus synnyttää epäluottamusta, jolloin taakka vankeudesta kertomiseen ja asian käsittelyyn jää usein yksin vanhemmalle. Haastatteluista kaikui tunne siitä, etteivät lastensuojelun työntekijät ole kohdanneet työssään tarpeeksi vankeja tai heidän perheitään. Tämän vuoksi yhdellä asiakkaalla oli syntynyt tunne siitä, että hän joutuu ”vääntämään rautalangasta” kaikki vankeuteen liittyvät asiat ja hänet ymmärretään jatkuvasti väärin.

Muutamassa haastattelussa tuli ilmi myös se, että mikäli perhe oli joutunut kokemaan yhden erittäin vaikean tilanteen, jossa luottamus lastensuojelun toimintaan tai lastensuojelun työntekijään on rikkoutunut, on tätä luottamusta erittäin vaikea jälkikäteen enää paikata. Yksi

huono kokemus saattaa siis estää luottamussuhteen syntymisen, vaikka asiakkuus lastensuojeluun olisi jopa vuosien mittainen. Vaikeus luottaa lastensuojeluun nousi tavalla tai toisella jokaisessa asiakashaastattelussa, joka on voinutkin vaikuttaa siihen, että perheet kokivat, etteivät olleet juurikaan saaneet tukea myöskään vankeustuomion käsittelyyn.

“Ei oo että jotenkin tuntuu että ne ei ees tiennyt siinä että missä tytön isä on. Että jotenkin et ne ei ollenkaan, tuntuu et ne ei oikein ollu kohdannu ees ihmisiä kellä on vankilataustaa. Ku tuntu, ettei ne oo ollenkaa perillä mistää vankila-asioista tai sillai. Ja ei ne ollenkaa kysynykää mitää niinku tytön isästä tai.”

A2

“Kyllä, että ekan kerran ku lastensuojelu sanoi että nyt kannattaa puhua, et isällä on päihdeongelma ni helpotti kyllä paljon. Että tavallaa ois halunnut myöskin siihen, että puhutaan siitä vankeustuomiosta, puhutaan, miten se vai-kuttaa lapsiin ja puhutaan siitä ylipäänsä pidetään palaveri liittyen siihen aiheeseen, ois ollu hirveen tärkeä kyllä.” A1

Haastateltava, joka oli itse ollut suorittamassa vankeustuomiota, kertoi että hänen silloinen puolisonsa oli saanut lastensuojelulta tukea vankeustuomion aikaan. Hänellä itsellään oli sitten päinvastainen kokemus, eikä hän kokenut, että olisi saanut lastensuojelusta minkäänlaista tukea. Asiakkaasta tuntui, että eri viranomaistahot kieltäytyivät vastuusta, eikä kukaan myöntänyt käsiteltävää asiaa omakseen.

”Lapsen äiti voi sanoo et en mä tuo sitä lasta sinne. Nii kukaa ei puutu näihin oikeuden määräämii asioihin edes. Sit ku sä oot yhteydes niiku lastensuojeluu nii ne on et ei tää niinku oo mejjän asia. Kaikki virastot vaa sanoo et ei tää niiku oo mejjän asia. No kenen asia se sit on. Mun, lapsen äidin, lapsen asia. Mut kukaa ei oo tavallaa siltana siin välissä jos toine ei halua niinku olla yhteydessä.” A3

Tällä asiakkaalla oli kuitenkin yksi hyvä kokemus lastensuojelusta. Hän oli kokenut tulleen aidosti kohdatuksi, joka oli ”huonosta lopputuloksesta” huolimatta kuitenkin tälle haastateltavalle selvästi merkityksellistä. Se että hänet on kohdattu tasavertaisena vanhempana ja oltu oikeasti kiinnostuneita myös hänen kannastaan asioihin. Aidon kohtaamisen tärkeys ja kunnioittava kohtelu nousi esille myös muista haastatteluista. Lähes kaikki asiakkaista pohtivat jossain vaiheessa haastattelua sitä, että mikäli työntekijät kohtaisivat vankiperheitä enemmän ja ottaisivat asioista enemmän selvää, niin ymmärrys näitä perheitä kohtaan voisi lisääntyä. Yksi haastateltavista toi esille myös surua siitä, että hänen lapsensa joutuu kärsimään hänen omien jo vuosia sitten tehtyjen pahojen tekojen vuoksi edelleen. Lastensuojelu koettiin usein etäiseksi ja tämä vaikutti luottamussuhteeseen negatiivisesti. Monet perheet olivatkin saaneet apua muilta viranomaistahoilta kuten Kriminaalihuollon tukisäätiön Lapsi- ja läheistyön toiminnasta. Kahdelle asiakasperheelle oli syntynyt hyvä luottamussuhde perheneuvolan kanssa.

”Et se tuntu hyvältä ja se ku mä kävin sielä nii mut niinku otettii ihmisenä vastaa ja kuunneltii mitä mul oli sanottavaa.” A3

”Jotenki ku ollaa ihmisiä vaan ja kaikenlaisia ihmisiä, ettei pitäis kategorisoida niin rankasti et jos on kerran ollu rikollinen ja päihteiden väärinkäyttäjä et ei se oo koko loppuelämä. Et ihan tavallinen äiti oon.” A2

Osa haastateltavista kuitenkin koki lastensuojelusta olleen jonkinlaista apua, vaikka emotionaalista tukea vankeustuomion käsittelyyn ei oltukaan saatu. Näissä tapauksissa vanhempi koki lastensuojelun enemmän arkisempien asioiden auttajana, kuten lasten harrastuksien mahdollistamisessa tai muissa taloudellisissa, konkreettisimmista asioissa avustavana tahona.

”Ei oo ollu, paitsi et sieltä tytön harrastuksia tukee rahallisesti. Se on apua. Mutta ei muuten. Sillon ku tytön isä sekos ja mul tuli siitä ihan kauheita pelkotiloja. Sit mä kävin siinä Kritsin ehjä perhe jutussa hakemassa keskusteluapua nii sieltä mä oon saanu apuu ja sitte perheneuvolassa siellä.” A2

”No siis, nyt mä oon tosta harrastustoiminnasta, että ne auttaa tommosissa. Että ehkä niinku nyt ei ehkä olla sellaisessa pisteessä, että olisin aivan loppu ja uupunut enkä pystyis hoitamaan kodin asioita, että saisin kyllä varmasti jos tilanne olisi sellainen, mutta kun mä en siihen vanhemmuuteen tarvii tukea. Vaan just tällaiseen, että lapsilla on harrastuksia, joihin mulla ei itselläni tällä hetkellä valitettavasti ole varaa. Mutta sieltä saa sellaista apua.” A4

Asiat joihin lastensuojelun asiakkaat olisivat kaivanneet tukea, olivat muun muassa vankeustuomiosta kertomiseen lapselle, ylipäättään vankeustuomion käsittelyyn sekä ennakoimista tilanteeseen, jossa toinen vanhempi on vapautumassa vankilasta. Lisäksi haastatteluistamme käikui hieman myös se, etteivät asiakkaat olleet täysin tietoisia siitä, kuinka lastensuojelu voisi heitä tilanteessaan auttaa vaan he kokivat, että mieluummin hakevat emotionaalisen tuen muualta. Esimerkiksi perhetyö nähtiin enemmänkin ”kotiapuna” tai vain lastenhoitoon liittyvänä tukena eikä sen potentiaalia vaikeiden asioiden käsittelyn tukijana täysin tunnistettu asiakkaiden keskuudessa.

7.6 Yhteydenpitotavat vankilassa olevaan vanhempaan

Yhteydenpitotavat vankilassa olevaan vanhempaan olivat moninaisia ja vaihtelivat paljon riippuen perheiden tilanteista. Osalla perheistä oli tilanteita, ettei yhteydenpitoa ollut lapsiin ensin ollenkaan tai oli pitkiäkin pätkiä, jolloin vankilassa olevaan vanhempaan ei oltu yhteydessä. Toisilla taas oli yhteydenpito jatkunut tavalla tai toisella koko tuomion ajan. Asiakashaastattelut kertoivat pitävänsä yhteyttä vankilaan puheluiden ja vierailujen avulla. Koronaepidemian kerrottiin rajoittaneen tapaamisia jonkin verran. Haastateltavat kokivat lisäksi avovankilassa

vierailun varsinkin lasten kannalta helpommaksi verraten suljettuun vankilaan, sillä avovankilan tilat ovat kodinomaisemmat kuin suljetussa vankilassa.

Haastattelemamme lastensuojelun asiakkaat kokivat, että vankiloiden tapaamistilat ovat epäsoivia lasten tapaamisia ajatellen, varsinkin suljetuissa vankiloissa. Tämä todettiin myös Matleena Kukkosen tutkielmassa. Kukkosen tutkielman mukaan suhde vankilassa olevaan vanhempaan voi vaarantua tapaamisten vähyyden tai tapaamistilojen sopimattomuuden vuoksi. Erityisesti tapaamiset, joissa lapsen kosketusta vanhempaan on rajattu, todettiin ongelmallisiksi. Tapaamisia kuvattiin jopa pelottaviksi mm. metallinpaljastimien ja kaltereiden vuoksi (Kukkonen 2017, 44-45).

”Nii siis silloin ku *vanhin lapsi* ollu vauva. Niin tota, sinä aikana ni ei niinku muuten, ku et kävin kattomassa siellä jokaisen vierailukerran ja lapsi oli kanto-kopassa, kun oli niin vauveli, ni sitä aikaa ei pysty sillai muuta tekemää eikä varmaa tarvitsekaan.” A1

Joidenkin asiakkaiden kohdalla yhteydenpito toiseen vanhempaan on katkennut syystä tai toisesta täysin. Vanhemmat eivät välttämättä ole enää toistensa kanssa tekemisissä, jolloin vankilassa oleva vanhempi ei näe lastaan välttämättä juuri lainkaan. Toinen vanhempi on saattanut myös saattanut estää yhteydenpidon ja tapaamiset päättämällä olla kertomatta vankeustuomiosta lapselle. Myös mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat usein syy, miksei lapsen anneta nähdä toista vanhempaansa. Vankeusrangaistusta itse suorittanut asiakas oli sitä mieltä, että vankeusrangaistus ja vankilaolosuhteet vaikeuttivat lapsen tapaamista, eikä hän saanut ensimmäisessä vankilassa tutkintavankeutta suorittaessaan tavata lastansa lainkaan. Lisäksi hän kertoi, että tapaamishakemuksen käsittelyyn oli kulunut kohtuuttoman kauan aikaa ja lopulta tapaamiset oli myönnetty vain pienelle lapselle ilman toista vanhempaa. Tämän haastateltava koki täysin kohtuuttomaksi, sillä lapsen on varmasti jo lähtökohtaisesti vaikea ja jopa pelottava tulla vankilaan, joka oli lapselle entuudestaan tuntematon paikka. Myöskin tapaamisten pituudessa ja tapaamisolosuhteissa koettiin olevan parantamisen varaa.

”Se on muutenki niinku pelottavaa varmasti tulla sinne johki kellarikerroksee niinhin tapaamisii ja muuta. Meni tosi kauan et me saatii niinku järjestetty ta-vallaa niitä inhimillisii tapaamisii me saatii sit pidempi tällänen valvottu ta-paaminen, jossa saa olla lapsen kaa kosketuksissa. ne on 45 min tapaamisii nii me saati isit se hirveen väännön kautta ees se aika tuplattua et se oli puolen-toist tunnin tapaamisii et saatii niinku olla kaks tapaamista sit kerrallaa. Se oli tosi monimutkasta ne prosessit ja siel ku niit ei kukaa oo perustelemassa sielä. Tosi tosi hankalaa.” A3

”Aika lähelle vaan soittamalla. Ainakin tällä hetkellä, kun on kivitalossa tällä hetkellä. Kun kivitalo on mulle sen verran vieraampi, sinne en jotenkaa kauheasti

halua lapsia viedä. Jotenki se on nii raskaasta, mut sitte ku pääsee avo-taloon, ni se on paljon helpompaa ku se on jotenki kodinomaisempi se ympä-ristö siellä tavata lapsia.” A4

Työntekijät eivät itse osanneet kertoa lasten ja vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman tapaamisista, sillä eivät näihin prosesseihin osallistuneet juurikaan. Useat työntekijöistä kertoivat, että vanhemmat olivat sopineet tapaamisista keskenään ja menivät tapaamisiin silloin kun se vankilalle sopi. Kaksi työntekijöistä oli ollut mukana lapsen ja tämän vanhemman mukana tapaamassa toista vanhempaa vankilassa, kun kyseessä oli verkostopalaveri. Tuolloin kaikki perheen kanssa työskentelevät tahot kokoontuivat muutaman kerran vankilassa keskustelemaan lähestyvistä vapautumisesta. Nämä tapaamiset olivat työntekijöiden mielestä varsin onnistuneita.

7.7 Lapsen mielipiteen kuuleminen yhteydenpitoon liittyen

Haastattellessamme niin lastensuojelun asiakkaita kuin työntekijöitä lapsen oman mielipiteen kuuleminen liittyen vankeustuomiota suorittavan vanhemman tapaamisiin tai ylipäätään yhteydenpitoon tuntui jäävän hieman taka-alalle. Tapaamiset ja yhteydenpito vain hoidettiin, silloin kuin tapaaminen saatiin sopimaan vankilan kanssa. Toisaalta ei meille ei syntynyt kuvaa siitä, että lapsia olisi painostettu vanhempansa tapaamiseen, mutta ei erityisesti myöskään ollut kysytty, mitä mieltä lapsi itse on tapaamisista tai ylipäätään yhteydenpidosta. Tätä aihetta käsitellessä tulee selkeäksi myös se, että jos lapsen kanssa ei keskustella vankeusrangaistukseen liittyen avoimesti, eikä kysyä lapsen mielipidettä yhteydenpitoon liittyen, ei lapsen tietoisuus vankilasta ja vankeusrangaistuksesta ehkä ole tarpeeksi selkeä, jotta hän voisi tehdä päätöksen yhteydenpitotavastaan.

”Ei me olla sillai juteltu. Jotenkin tyttö aattelee varmaa että jos on vankilassa nii ei voi tavata tai jotain semmosta. Mä en oikein tiää mitä tyttö aattelee siitä. Kuitenkin mä oon sanonu sille että jos halua olla yhteydessä nii en estä et voidaa yhdessä olla yhteydessä mut ei tyttö tunnu oikee haluuvan tai sillai et sitte vaihtaa nopeesti puheenaihetta jotenkin että mä huomaan että tyttö sillee välttelee aihetta.” A2

” En osaa sanoa. En osaa kommentoida, kun mä ajattelen että niissä perheissä missä mä oon ollu niissä se on käynyt tosiaa sen kotona olevan vanhemman ja näiden lasten sopimusten välillä. Ei nyt ketää väkisinkää sinne viety tapaamisiin tai soittoja mut en mä tiedä onks sitä estettykään. Ei oo ollu semmost oloa.” T4

Vanhempien rooli yhteydenpitoon liittyen oli merkittävässä asemassa, sillä muutamassa haastattelussa kävi ilmi, että oli aikoja, jolloin toinen vanhempi vain oli päättänyt, ettei lapsi ole

vankilassa olevaan vanhempaan yhteydessä. Näissä tilanteissa lapselle ei jää minkäänlaista sananvaltaa siitä, haluaako hän olla itse yhteydessä vankilassa olevaan vanhempansa, kun hän ei välttämättä edes tiedä, missä toinen vanhempi on.

Työntekijöistä osa oli sitä mieltä, että lastensuojelun ei ole tarpeellista kuulla lasta yhteydenpitoon liittyen, sillä se on vanhempien tai lasten kanssa asuvien aikuisten tehtävä kuulla lasta vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman kanssa pidettävään yhteydenpitoon. Asiasta välittyi työntekijöiden haastatteluissa hieman sellainen kuva, että he eivät olleet edes ajatelleet, että asiaan pitäisi puuttua tai lapselta erikseen kysyä, koska yhteydenpitoon liittyvät asiat olivat jo ”hoidossa” ja kotona oleva vanhempi hoiti jo yhteydenpitoon liittyvät asiat.

Meille jäikin sekä asiakkaiden että työntekijöiden haastatteluista hieman sellainen kuva, että lapsen mielipide saattaa jäädä kokonaan kuulematta, sillä vanhemmat eivät aina pysty ajattelemaan asiaa lapsen näkökulmasta. Vanhempien välillä saattaa olla keskinäistä problematiikkaa, jolloin lapsi jää tilanteessa ikään kuin pelinappulaksi. Tällöin vankilassa oleva vanhempi voi kokea olonsa hyvinkin voimattomaksi, sillä hänellä ei ole välttämättä keinoja pitää yllä suhdetta lapseen, jos toinen vanhempi sen kieltää.

7.8 Kehitysehdotukset

Niin asiakkailla, kuin työntekijöilläkin, oli selkeimpänä kehitysehdotuksena lastensuojelulle enemmän koulutusta ja tietoutta vankeusrangaistukseen liittyen. Tietoisuus vankeusrangaistuksesta ja rikosseuraamuksista toisi lisäarvoa niin työntekijöille itselleen, kuin asiakkaillekin, joille vankeusrangaistuksen käsittely on ajankohtaista. Asiakkaat kaipasivat vertaistukea ja kokemusasiantuntijoita vankiperheiden tueksi, jotta taakkaa voisi purkaa ihmisille, jotka tietävät mitä asiakkaat käyvät läpi. Haastatteluista tuli myös ilmi se, että asiakkaat toivoisivat enemmän tukea tilanteeseen, kun vanhempi on vapautumassa vankilasta. Osoitusta siitä, että asioista saa ja pitää puhua eikä kaikesta tarvitsisi selvittää itsekseen.

”Jo sillon ku ihminen on vapautumassa tai voidaan siihen vapautumiseen liittää, eli jos ollaan vaikka se panta jalassa, ni jonkin näköinen sopeutumiskurssi, missä vois kokemusasiantuntijoita hyödyntää, että he eivät jää yksin et antaa sellaista vertaistukea, et asioista on ok puhua et niit ei haudata ja kaikki pitäis osata. ”

A1

Asiakkaat kaipasivat lastensuojelun työntekijöiltä enemmän ymmärrystä tilanteeseen ja kykyä nähdä ihmisen taustojen taakse. Useammat asiakkaista kokivat, että heidät leimattiin lastensuojelun silmissä heti menneisyytensä vuoksi, eikä heidän nykytilannettaan otettu huomioon apua pyydettyä. Myös lastensuojelun työntekijöiden vaihtuvuus koettiin ongelmalliseksi, sillä tuttu ja turvallinen työntekijä olisi monen asiakkaan mielestä parempi, jottei perheen haastavaa tilannetta tarvitsisi joka kerta kertoa uudelleen ja että asiat etenisivät.

“Just että vaikka tapais sellasia, enemmän vankeja tai entisiä vankeja. Et olis tietonen niistä järjestelmistä ja siitä kuinka, kuitenkin ku ihan tavallisia äitejä ja isejä ollaa et jotenkin ku tuntuu sellaselta niin leima otsassa ololta sitte sillai. Jotenki ku ollaa ihmisiä vaan ja kaikenlaisia ihmisiä ettei pitäis kategori-soida niin rankasti et jos on kerran ollu rikollinen ja päihteiden väärinkäyttäjä et ei se oo koko loppuelämä. Et ihan tavallinen äiti oon. ” A2

Työntekijöistä osa oli sitä mieltä, että kaipaisivat kovasti jotain koulutusta liittyen vankeusrangaistuksen käsittelemiseen ja rangaistusjärjestelmään ylipäänsä. Osa työntekijöistä taas koki, että tällaisia asiakasperheitä tulee niin harvoin, että spesifimpi koulutus ei olisi tarpeellinen heidän yksikössään.

“Joo, ehdottomasti mun mielestä. Toki, kaikille tehdään se oma suunnitelma vapautumisesta ja siihen liittyvästä asiasta, mutta sellaisesta peruasiasta, ni ajattelen että olis ihan hyvä. Hyvä kuitenkin tietää ja ymmärtää ja sitä niinku, se kuitenkin vaikuttaa paljon myös siihen meidänkin työskentelyyn.” T2

Kaksi työntekijöistä heräsi koulutuksien puuttumiseen vasta haastattelumme aikana, jolloin he yhdessä alkoivat miettimään miten paljon tarvetta koulutukselle vankiperheiden kanssa työskentelyyn olisi. Molemmat näistä työntekijöistä odottivat innolla, että opinnäytetyömme kantaisi hedelmää ja heillekin tulisi mahdollisuus saada lisäkoulutusta asiaan liittyen.

“Joo ja ehdottomasti tän keskustelun pohjalta kaipaais lisää semmosia varsinaisesti siihen kohdistuvia menetelmiä. Mä ajattelen, et se on kuitenkin sellainen asia mikä herättää lapsissa monenlaista ihmetystä ja monenlaisia tunteita. Et se ois tosi tärkeä, et ois sellai kattavampi menetelmä, jonka avulla sitä asiaa vois käsitellä eri perheenjäsenien kanssa. Kyl mä ajattelen et sellaiselle ois iso tilaus.” T2

8 Johtopäätökset

Euroopan neuvoston suosituksen, joka koskee vankilassa olevien vanhempien lapsia mukaan ”Tapa, jolla vankilassa olevien vanhempien lasten kanssa työskennellään, pitäisi tarkistaa säännöllisesti. Kaikkien ihmisten, joiden työnä on suojella lasten oikeuksia, pitäisi varmistaa, että jokainen tekee voitavansa vankilassa olevien vanhempien lasten puolesta” (Euroopan neuvosto 2018.) Tätä lainausta peilattaessa omaan opinnäytetyöhömmme on ainakin lastensuojelun toiminnassa vielä paljon parantamisen varaa. Yhteenvetona opinnäytetyömme tuloksille voi sanoa, että lastensuojelussa olisi tarvetta uusille koulutusmahdollisuuksille, jotka antaisivat lastensuojelulle enemmän menetelmiä ja työkaluja kohdata sekä työskennellä vankiperheiden kanssa. Työntekijät toivat esille, että usein jokin toinen koulutus menee helposti erikoisempien

koulutusten edelle, resurssien puutteen vuoksi. Onko siis oikein, että vankien lapsille tai heidän läheisilleen ei ole ainakaan meidän saamiemme tietojen mukaan kohdennettuja menetelmiä tai toimintatapoja käytössä, kuin niin monelle muulle asiakasryhmälle on? Tämä on meidän näkemyksemme mukaan selvä epäkohta, johon pitäisi saada tavalla tai toisella aikaan muutosta.

Kuten tutkimuksessamme tulee monesti ilmi, vaikuttaa vankeustuomio koko perheeseen ja Suomessaakin on tuhansia ihmisiä, joiden arkeen vankeustuomio vaikuttaa päivittäin. Vankeustuomio vaikuttaa perheen hyvinvointiin kokonaisvaltaisesti, sillä yksi perheen jäsen on osittain tai kokonaan poissa perheen arjesta. Vanhempien haastatteluista kävi selvästi ilmi, että aiheen käsittely on niin haastavaa, että asia jopa salataan lapsilta täysin. Haastattelujemme perusteella lastensuojelun perhetyöntekijöillä ei ollut kenelläkään ollut yhtäkään työmenetelmää käytössä, joka on suunniteltu nimenomaan käytettäväksi lapsen tai perheen kanssa, jota vankeustuomio koskettaa. Kuitenkin perhetyössä käytetään muuten päivittäin lukuisia eri työmenetelmiä, joiden avulla on mahdollista pohtia esimerkiksi lapsen tunteita tai perheen dynamiikkaa. Olisi siis erittäin tärkeää, että myös lastensuojelussa olisi käytössä edes jotain työkaluja siihen, kuinka vankeustuomio voitaisiin ottaa puheeksi lapsen kanssa, ja kuinka vankeustuomiota voitaisiin ylipäättensä käsitellä. Menetelmien jakamiseen työntekijöiden kesken voitaisiin hyödyntää esimerkiksi virtuaalisia alustoja, joista työntekijät löytäisivät tehokkaammin perheelle sopivia menetelmiä.

Ilman systemaattisia menetelmiä, on mahdollista, että asiaa käsitellään pinnallisesti ”jutustelemalla”, jolloin lapsi saattaa jäädä tunteidensa tai mahdollisten pelkojensa kanssa yksin. Varsinkin pieni lapsi, ei vielä välttämättä osaa tuoda esille tarpeeksi hyvin tunteita, jotka liittyvät nimenomaan vanhemman (biologisen tai ei-biologisen) vankeustuomioon. Euroopan neuvoston suosituksessa mainitaan myös, kuinka lapsen olemassaolo tulisi huomioida jo vankeusrangaistusta miettiessä, sekä työntekijöiden tulisi ottaa huomioon vankeusrangaistukseen tuomittu lapset. Samaisessa suosituksessa mainitaan myös näin: ”Lasten kanssa tekemisissä olevien työntekijöiden pitäisi opetella parhaat tavat työskennellä lasten ja vankilassa olevien vanhempien kanssa” (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2020).

Vaikka opinnäytetyössämme ilmenee, ettei mitään tiettyä juuri vankiperheiden kanssa työskentelyyn suunniteltuja menetelmiä tai työtapoja olekaan käytössä, ei tämä kuitenkaan pois sulje onnistuneen lastensuojelu- tai perhetyön mahdollisuutta. Haastattelemamme perhetyöntekijät olivat vilpittömän kiinnostuneita opinnäytetyömme aiheesta ja heistä välittyi kuva, että he ovat erittäin motivoituneita työhönsä. Uskomme myös, että osa jo käytössä olevista menetelmistä voi vastata myös hyvin vankiperheiden tilanteisiin ja tarpeisiin. Jäimme myös pohtimaan, että koska pääsimme haastattelemaan vain perhetyöntekijöitä, niin onko mahdollista,

että tälle kohderyhmälle liittyvää menetelmäosaamista löytyy kuitenkin esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden parista enemmänkin, sillä heillä on verraten hyvinkin paljon enemmän määrällisesti asiakkaita kuin perhetyöntekijöillä.

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että perheitä koskettaa usein vankeustuomion lisäksi monia muitakin haasteita. Vankeustuomioita saattaa olla useita ja perheen vanhemmilla voi olla lisäksi päihteiden ongelmakäyttöä tai mielenterveysongelmia. Lisäksi useilla haastattelemiemme perheiden lapsilla oli esimerkiksi neuropsykiatrisia haasteita sekä ongelmia päiväkotij- ja koulu maailmassa. Tämän vuoksi perheillä saattaa olla useitakin eri viranomaistahoja, jotka ovat perheen tukena eri osa-alueilla. Kuitenkin meille syntyi ajatus siitä, ettei nämä tahot keskustele tarpeeksi hyvin keskenään eikä viranomaisten välinen yhteistyö läheskään aina suju ongelmitta. Toinen vaihtoehto on, ettei yhteistyötä tehdä ollenkaan, vaan jokainen viranomainen vaan ”hoitaa oman kenttensä”. Eri viranomaistahojen yhteistyön parantamisessa olisikin varmasti paljon työtä.

Yksi tutkimuksessamme esiin noussut teema oli asiakkaiden kohtaama leimaaminen oman tai puolison vankeustuomion vuoksi. Monilla haastateltavilla perheillä oli kokemus siitä, ettei heitä ymmärretä tai että heidät ymmärretään väärin tai leimataan tietynlaiseksi. Koimme erittäin pulmalliseksi sen, että osa oli myös kokenut, että oma lapsi joutuu kantamaan vanhempiensa tekemien virheiden vuoksi taakkaa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa mainitaan, että lasta ei saa syrjiä vanhempien tai hänen omien ominaisuuksiensa vuoksi. Syrjimisen vastaiseen työhön on panostettu jo vuosia Suomessa, vuonna 2014 Suomeen on kirjattu erikseen yhdenvertaisuuslaki, jonka tarkoitusta kuvataan seuraavalla tavalla: ”Tämän lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa” (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014). Kuitenkin useammalla vanhemmalla on pelko siitä, että lapselle vankeustuomiosta kerrottaessa muut ulkopuoliset ihmiset kuulisivat asiasta ja täten lasta syrjittäisiin tai häntä voitaisiin kohdella epäasiallisesti. Tämä pelko voi aiheuttaa sen, että lasta ei osata auttaa esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa, kun lapsen tilanteesta ei ole tarkempaa tietoa, eikä tiedetä mikä on lapsen tilanne kotona. Monet vanhemmat myös kokevat, etteivät saa tarvittavaa tukea, sillä palveluissa ei usein ole tarpeellista määrää tietoutta vankeuteen ja vankiperheiden kanssa työskentelemiseen. Tämä aiheuttaa vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman lapselle eriarvoisen aseman lapsen kanssa, jonka vanhemmista toinen tai kumpikaan ei suorita, tai ole suorittanut, vankeusrangaistusta, joten vaikka suoraan ei olekaan kyse syrjinnästä, on lapsi asiassa sijaikärsijä vanhempansa tilanteesta. Myös työntekijän omat tunteet vanhemman vankeusrangaistukseen johtavasta rikoksesta voivat vaikuttaa hänen työskentelyynsä perheen kanssa (Lapintie 2021).

Olisi hyvin tärkeää, että lapsen kanssa työskentelevät ihmiset olisivat tietoisia vankeusrangaistuksista, rikoksista ja niiden torjunnasta, sekä tietäisivät, miten vankiperheen kanssa työskennellään, jottei lapsi joutuisi sijaikärsijäksi vanhempiensa tilanteeseen. Vanhemman suorittama

vankeusrangaistus on aina lapselle suuri turvattomuuden aihe ja kriisi elämässään, jolloin oikean avun löytäminen olisi ensiarvoisen tärkeää lapsen hyvinvoinnin kannalta. Monet haastattelemistamme asiakkaista pelkäsivät tätä skenaariota paljon, osa jopa oli huomannut lastensuojelun työntekijöiltä puuttuvan tietouden vankeusrangaistuksista, jolloin oikeanlaista apua perheelle ei tavoitettu, eikä perhe kokenut saaneensa apua tai tukea vaikeaan tilanteeseensa.

Lapsen ja vankilassa tuomiotaan suorittavan vanhemman yhteydenpito on suuressa roolissa lapsen ja perheen hyvinvoinnin kanssa. Joskus vankeusrangaistusta suorittamaan lähtevä vanhempi ajattelee, että on parempi, jos ei kerro lapselle vankeusrangaistuksestaan. Vanhempi saattaa ajatella, että näin kotiutuminen on helpompaa ja vankeusrangaistuksen jälkeen arkeen palaaminen jatkuu siitä, mihin ennen vankeustuomiota jäätiin. Lapselle vanhemman menettäminen on aina trauma, ja vankeusrangaistukseen tuomittu vanhempi on lapsen silmissä vain kadonnut. Tämä voi vaikuttaa erittäin negatiivisesti lapsen ja vanhemman väliseen luottamussuhteeseen, sekä yleiseen turvallisuuden tunteeseen (Jones & Wainana-Wozna 2012, 64-65). Lastensuojelun työntekijät eivät osanneet mainita tukikeinoja lasten tapaamisiin vanhempansa kanssa, eikä asiakkaillakaan kokemuksia ollut lastensuojelun tuesta tapaamisiin liittyen. Yksi asiakkaista mainitsi, että lapsi ei päässyt häntä vankilaan tapaamaan, sillä tapaamisoikeus oli myönnetty ainoastaan hänen lapselleen, mutta ei entiselle puolisolleen. Lapsen tapaamiset tulisi aina pyrkiä järjestämään, vaikkei lapsen toinen vanhempi mahdollisesti voisikaan tapaamisiin osallistua. Silloin tulisi muun perheenjäsenen tai esimerkiksi sosiaalityöntekijän hoitaa tapaamisen mahdollistaminen. Lapsien tulisi myös päästä tapaamaan vanhempansa viikon sisällä siitä, kun vanhempi on vankilaan joutunut, ja sen jälkeen tapaamisia tulisi järjestää kerran viikossa ja jos lapsi on kovin nuori, lyhyempiä tapaamismahdollisuuksia tulisi viikossa olla useampia. Asiakkaiden kokemukset eivät ole tältä kuulostaneet, siltä osin mitä lapset ovat vankilassa olevaa vanhempaa tavanneet lainkaan (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2020).

Jotta lasta voitaisiin tukea oikealla tavoin, olisi hyvä, että aihetta olisi mahdollista tutkia myös lapsen näkökulmasta. Tämä on kuitenkin haastavaa, sillä lasten haastatteleminen on eettisesti tarkasteltuna monimutkaista. Kuitenkin lastensuojelun toimintaa ja menetelmiä voitaisiin kehittää yhdessä perheiden kanssa, jotka ovat olleet tilanteessa, joista toinen vanhempi on ollut suorittamassa ehdotonta vankeustuomiota. Nämä perheet ovat kuitenkin aiheen parhaita asiantuntijoita, jolloin heidän näkemyksensä ja kokemuksensa ovat merkityksellisessä asemassa kohdennettujen palveluiden suunnittelussa. Aiheen pohjalta olisi mahdollista esimerkiksi tehdä jonkinlainen kehittämishanke, jossa olisi yhteistyössä Kriminaalihuollon tukisäätiö, perheitä, joita vankeustuomio koskettaa sekä lastensuojelun työntekijöitä. Hankkeessa voitaisiin kehittää kohdennettuja menetelmiä sekä toimintatapoja nimenomaan vankiperheiden kanssa työskentelyyn. Hankkeessa olisi tällöin mahdollista hyödyntää Kriminaalihuollon tukisäätiön ammatitaitoa tämän erityisryhmän kanssa sekä jakaa jo heillä käytössä olevia menetelmiä, jotka on kehitetty nimenomaan vankeustuomiosta kertomiseen lapsille sekä ylipäättään vankeustuomion käsittelyyn.

Sivusimme tutkimuksessamme myös problematiikkaa siitä, onko vankilassa olevan vanhemman ja lapsen välinen suhde aina ja ehdottomasti lapsen etu. Aihe on varmasti erittäin hankala, varsinkin niiden henkilöiden näkökulmasta, jotka joutuvat tekemään päätöksiä koskien esimerkiksi vanhemman ja lapsen tapaamisiin. Jos vankilassa olevalla vanhemmalla on esimerkiksi vakava päihderiippuvuus tai hänellä on jo takana monta aiempaakin tuomiota, kuinka monta kertaa lapsen tarvitsee joutua ”pettymään” vanhempansa tekojen vuoksi.

Useampaan kertaan, olemme opinnäytetyömme suureksi vaikeudeksi nimenneet haastateltavien löytymisen, jota on esiintynyt myös muissa aiheeseen hieman liittyvissä tutkimuksissa. Tähän ongelmaan on törmännyt esimerkiksi Linh Ho (2019, 27) sosiologian pro gradututkielmaansa, jossa hän tutki isien vankeusrangaistuksen vaikutusta tyttöjen lapsuuteen ja elämään. Hän mainitsi tutkielmassaan, kuinka haastava haastateltavia oli löytää tutkimustaan varten ja kuinka paljon aiheen sensitiivisyys vaikutti hänen työskentelynsä koko tutkielman ajan, jotta jokaisen haastateltavan tarina pääsisi oikeuksiinsa ansaitsemallaan tavalla. Samojen asioiden kanssa olemme opinnäytetyömme prosessin aikana tuskailleet. Asiakkaiden löytäminen oli hyvin haastavaa, mutta oman lisävaikeutensa toi löytää työntekijöitä, joita aihe kosketti tai jotka ehtivät valtavan työtaakkansa keskeltä löytää aikaa vastata haastatteluun. Olemme todella kiitollisia jokaiselle, joka opinnäytetyöhömmme antoi oman panoksensa ja antoi meille oman tarinansa kerrottavakseen, jotta muutosta saataisiin tapahtumaan.

9 Pohdinta

Tässä luvussa pohdimme opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena. Kerromme, kuinka opinnäytetyö saatettiin alusta loppuun ja kerromme millaisia haasteita, kohtasimme opinnäytetyöprosessin aikana. Käymme läpi tässä kappaleessa myös opinnäytetyöhömmme liittyviä eettisiä näkökulmia.

9.1 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä käytimme laadullista tutkimusta, jonka tavoitteena on ymmärtää tutkittavana olevien kohteiden eri näkökulmia tutkittavien kannalta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 131). Eettisyys on tärkeä, koko tutkimuksen tekoa ohjaava periaate, joten vastuullisesti, perustellusti ja hyvin tehty tutkimus on myös eettinen. Eettinen ajattelu on kyky pohtia niin omien, kuin yhteisön arvojen avulla, mikä tietyssä tilanteessa on oikein ja mikä väärin. Kun puhutaan tutkimusetiikasta, silloin on kyse yleensä normatiivisesta etiikasta. Normatiivinen etiikka on yksi etiikan tiedealojen alajaottelusta, joka pyrkii yksinkertaisesti vastaamaan kysymykseen, mikä on oikein ja mitä eettisiä noudatettavia sääntöjä minun tulisi noudattaa (Kuula, 2011).

Osallistujien tulee tietää, mistä tutkimuksessa on kysymys ja kuinka haastattelun tietoja säilytetään ja käytetään. Lisäksi haastateltavan tulee ymmärtää, että voi halutessaan kieltäytyä haastattelusta tai keskeyttää haastattelun. Oma opinnäytetyömme aihe on hyvin sensitiivinen, joten turvallisen haastatteluympäristön luominen, sekä vapaaehtoisuuden painottaminen, oli haastateltaville tärkeää. Haastattelun lopuksi on myös hyvä varmistaa, että osallistuja on antanut aineiston tutkijan käyttöön. Haastattelun eettisyys liittyy myös kunnioittavaan kohtaamiseen, joten haastattelijan tulee olla empaattinen ja kohdata haastateltava arvostavasti (Hyvärinen ym. 2017, 32-33.) Haastattelijalla tulee olla siis taitoa olla ”tuntosarvet” herkillä ja huomata esimerkiksi mahdollinen haastattelutilanteen aiheuttama ahdistus, ja keskeyttää haastattelu tarvittaessa tai pitää taukoa.

Keräsimme aineistomme haastattelemalla Helsingin kaupungin lastensuojelussa työskenteleviä henkilöitä, sekä vapaaehtoisia lastensuojelun asiakkaita, joita tutkimuskysymyksemme koskettivat. Haastateltavat saivat ennen haastattelua saatekirjeet, jossa opinnäytetyömme tarkoitusta ja teemat avattiin. Haastattelut järjestettiin etäyhteyksin, Covid-19 epidemiasta johtuen. Nimiä lukuun ottamatta emme keränneet asiakkailta muita henkilötietoja, työntekijöiltä kysyimme heidän virkanimikkeensä nimen lisäksi. Nimitiedot ovat häivytetty aineistosta litteointi vaiheessa, eikä ne tule ilmi valmiista opinnäytetyöstä. Työntekijöitä haastatellaksemme haimme Helsingin kaupungilta tutkimusluvat. Hyvän ja luotettavan tutkimuksen tekeminen edellyttää rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta niin tutkimustyössä, kuin tutkimustulosten tallentamisessa ja arvioinnissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja tallennettiin salasanoilla turvattuihin tiedostoihin ja ne tuhotaan asianmukaisesti heti, kun opinnäytetyö on julkaistu.

Opinnäytetyön analysoinnin luotettavuudessa suuren lisän tuo kaksi opinnäytetyön tekijää, sillä tuolloin yksilön tekemät virheet vähenevät ja kaksoistarkastus kaikkeen tulee automaattisesti, kun molemmat ovat mukana analysoinnissa.

9.2 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyön alusta loppuun saattaminen oli kaiken kaikkiaan pitkä ja meidän kohdallamme hankala prosessi. Valitsimme aiheen ja aloimme valmistelevaan opinnäytetyön toteutusta jo syksyllä 2019 ja alkuperäisen suunnitelman mukaan, opinnäytetyön oli tarkoitus valmistua vuoden 2020 aikana. Opinnäytetyötämme kuitenkin hidasti 2020 keväällä alkanut Covid-19 epidemia, jonka vuoksi opinnäytetyömme työstäminen olikin kokonaan tauolla lähes koko vuoden 2020 ajan. Tässä välissä myös yhdyshenkilömme Kriminaalihuollon tukisäätiössä oli työllistynyt toisiin työtehtäviin. Aloitimme alkuvuodesta 2021 opinnäytetyömme työstämisen taas aktiivisesti ja suoritimme ensimmäiset asiakashaastattelut kesän 2021 aikana. Huhti-kuussa 2021 saimme vireille tutkimusluvan Helsingin kaupungin lastensuojeluun ja täydennyspyynnön jälkeen lupa myönnettiin vihdoin heinäkuussa 2021. Tässä vaiheessa ajattelimme tietenkin, että

suurimmat haasteet on voitettu, mutta valitettavasti olimme väärässä. Helsingin kaupungin työntekijät osoittautuivat erittäin hankalaksi tavoittaa. Olimme yhteydessä työntekijähaastateltavien löytämiseksi useisiin eri tahoihin ja lähetimme lukuisia sähköposteja, jotta olisimme löytäneet haastateltavia useista eri yksiköistä sekä työtehtävistä. Lopulta tavoitimme neljä tehostetussa perhetyössä työskentelevää työntekijää. Olisimme kuitenkin toivoneet myös esimerkiksi lastensuojelussa työskentelevän sosiaalityöntekijän löytämistä haastateltavaksi, mutta emme valitettavasti tällaista haastateltavaa koskaan löytäneet. Uskomme että sosiaalityöntekijän näkemys olisi antanut lisäarvoa opinnäytetyöllemme.

Tämän lisäksi myös asiakashaastateltavien löytäminen oli hankalaa. Olimme yhteydessä useaan eri tahoon, jotta olisimme löytäneet ainakin 6 asiakashaastateltavaa, jotka olisivat olleet Helsingin lastensuojelun asiakkuudessa, silloin kun toinen vanhemmista on ollut suorittamassa vankeustuomiota. Löysimme kuitenkin kovan työn jälkeen vain 4 haastateltavaa, joista kolme oli entisiä tai nykyisiä Helsingin lastensuojelun asiakkaista ja yksi oli ollut asiakkuudessa toisessa kaupungissa. Päädyimme kuitenkin hyödyntämään näitä kaikkia opinnäytetyössämme.

Vaikka opinnäytetyöprosessi oli työläs, uskomme että se antoi meille paljon lisätietoa tutkimastamme aiheesta ja siihen liittyvistä asioista. Opimme lisäksi paljon laadullisen tutkimuksen perusteista, teemahaastattelun laatimisesta sekä sen analysoinnista. Kuitenkin näin jälkeenpäin ajatellen olisi ehkä ollut tarkoituksen mukaista keskittyä vain yhteen asiakasryhmään, jolloin olisimme voineet keskittää enemmän energiaa vain toisen kohderyhmän tavoitteluun, jolloin olisimme saaneet enemmän aineistoa toisesta näkökulmasta katsoen.

10 Lähteet

Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi - Näkökulmia perhekäytäntöihin. Tampere: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa- lapset vankilassa: Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Vammala: Vammalan Kirja-paino.

Eskola, J. Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino Helsinki.

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Turkeni: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Hyvärinen, M. Nikander, P. Ruusuvuori, J. Aho, A. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

- Jones, J. 2019. Isyyden tarinat ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavien isien kertomana. Pro gradu tutkielma. Turun yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Turku.
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kainulainen, S. Saari, J. 2021. Suomalainen Vanki. Enroos, S. Lapsisuhteet vankien elämässä. Tampere: Vastapaino.
- Kainulainen, S. Saari, J. 2021. Suomalainen Vanki. Saari, S. Grönlund, H. Vankien osallisuus ja sosiaalinen tuki. Tampere: Vastapaino.
- Kainulainen, S. Saari, J. 2021. Suomalainen Vanki. Suonpää, K. Ellonen, N. Aaltonen, M. Tyni. Vankien sosiaalinen integraatio. Tampere: Vastapaino.
- Kivivuori, J. Aaltonen, M. Näsi, M. Suonpää, K. & Danielsson, P. 2018. Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kukkonen, M. 2017. Vanhemman vankeus vieraana perheessä. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampere.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Mäkelä, E. 2014. Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomioiminen vankilasosiaalityössä. Pro gradu tutkielma. Porin yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pori.
- Palovaara, P. Hetkiä isinä - Isien kokemuksia vanhemmuuden tukimuodoista Laukaan vankilassa. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto, sosiaalityö. Jyväskylä.
- Pertelius, P. Erikson, P. 2018. Uudistuva Lastensuojelu. Lassila, T. Suonio, M. Lapsen etu ja vanhemman vankeus - lapsen edun toteutumisen ja vanhemmuuden tukemisen haasteet vankilan ja lastensuojelun viranomaisyhteistyössä. Helsinki: Punamusta Oy.
- Rikosseuraamuslaitos. 2019. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. file:///C:/Users/Ahove/AppData/Local/Temp/Lapsi- ja_perhetyon_linjaukset_2019.pdf
- Rikosseuraamuslaitos. 2013. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi- ja_perhetyon_periaatteet_.pdf
- Rikosseuraamusvirasto. 2003. Perhe muurin toisella puolen. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Ryynänen, H. Suomela, M. 2011. Lähelle. Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportteja 1/2011. https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/04/lahelle_raportti.pdf

Tuomi & Sarajärvi. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi

Vilen, M. Seppänen, P. Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Sähköiset

A-klinikka Oy. 2021. Tietoa meistä (Viitattu 24.3.2021) <https://www.a-klinikka.fi/tietoa-meista/a-klinikka-oy>

COPING-raportti: Children of prisoners. Interventions and mitigations to strengthen mental health Jones, A. & Wainana-Wozna, A. (Viitattu 9.11.2021). <https://childrenofprisoners.eu/wp-content/uploads/2019/02/COPINGFinal.pdf>

Euroopan Neuvosto. 2018. Euroopan neuvoston suositus CM/Rec(2018)5, joka koskee vankilassa olevien vanhempien lapsia. Vankien lapsia koskevat suositukset suomen kielellä: On aika toimia!! (Viitattu 27.10.2021) https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2020/12/Lapsiyst%C3%A4v%C3%A4lliset-suositukset_digi.pdf

Ensi- ja turvakotien liitto. 2019. Vangin lapset kannattaa huomioida. (Viitattu 17.12.2019) <https://ensijaturvakotienliitto.fi/vangin-lapset-kannattaa-huomioida/>

Finlex. 2020. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019. (Viitattu 18.1.2020) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>

Finlex. 2020. Lastensuojelulaki 417/2007. (Viitattu 18.1.2020) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Finlex. 2020. Vankeuslaki 767/2005. (Viitattu 20.1.2020) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#O4L12P6>

Finlex. 2021. Yleissopimus lapsen oikeuksista. (Viitattu 21.9.2021) https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idp447357632

Granfelt, R. 2007. Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa: Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. (Viitattu 2.12.2021) https://www.rikkosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/OEH8hc2Fb/2-2007_Oppisin_elamaan_riippuvuuteni_kanssa.pdf

- Ho, L. 2019. Fathers behind bars. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/21946/urn_nbn_fi_uef-20191403.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Kivivuori, J. & Lindeborg, H. 2010. Negative life events and self-control as correlates of self-assessed re-offending probability among Finnish prisoners. *European Journal of Criminology* 7(2). (Viitattu 2.12.2021)
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1477370809354139>. 123-139.
- Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2021. Lapsi- ja läheistyö. (Viitattu 15.11.2021)
<https://www.krits.fi/saatio/palvelumme/lapsijalaheistyo/>
- Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2019. Tutustu säätiöön. (Viitattu 18.12.2019)
<https://www.krits.fi/saatio/tutustu-saatioon/tausta/>
- Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019. Miten hoidan vanhemmuutta tuomion aikana. (Viitattu 17.12.2019)
<https://www.krits.fi/vanhemmuus-ja-vankeus/>
- Kris. 2021. Mikä on Kris? (Viitattu 24.3.2021) <https://kris.fi/>
- Lapintie, A. 2021. Lapsen oikeudet eivät aina toteudu, kun vanhempi on vankilassa. Haastelehti.
<https://rikosentorjunta.fi/-/haaste-lapsen-oikeudet-kun-vanhempi-on-vankilassa>
- Oikeus.fi. 2020. Rikosasiat. (Viitattu 18.1.2020) <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/seuraamukset.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2019. Vankeusrangaistukseen tuomittujen sijoittelu ja siirtäminen. (Viitattu 18.1.2020) <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistukseen-tuomittujensijoittelujasiirtaminen.html>
- THL. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Vanhemman vankeusrangaistus. (Viitattu 17.12.2019)
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>
- THL. 2020. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun asiakassuunnitelma. (Viitattu 01.11.2020)
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-asiakassuunnitelma>
- THL. 2020. Lastensuojelun käsikirja. Huostaanotto. (Viitattu 01.11.2020).
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäily-jen käsitteleminen Suomessa. (Viitattu 24.5.2020) https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vankien Vanhemmat ry. 2021. (Viitattu 24.3.2021)

<https://www.vankienvanhemmat.fi/>

Varsinais- Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. 2013. Vanhemmuuden roolikartta. (Viitattu 12.12.2019)

<http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

11 Liitteet

Liite 1: Saatekirje, asiakkaat	52
Liite 2: Saatekirje, työntekijät	53
Liite 3: Tutkimuslupa	54
Liite 4: Haastattelurunko, asiakkaat	55
Liite 5: Haastattelurunko, työntekijät	56
Liite 6: Esimerkki taulukoinnista	57

Liite 1: Saatekirje, asiakkaat

SAATEKIRJE

Hyvä vastaanottaja

Olemme Laurea Ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan sosionomi opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä liittyen rikosseuraamusalan sosionomiopintoihin (AMK). Tilaus opinnäytetyöllemme on tullut Kriminaalihuollon tukisäätiöltä, joka pyrkii edistämään toiminnallaan rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää lastensuojelun toimintaa, silloin kun lapsen vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen. Aihetta ei ole vielä juurikaan tutkittu ja tutkimus toisikin ”pelimerkkejä” siihen kuinka toimitaan lastensuojelun kentällä ja onko olemassa joitain tiettyjä toimintatapoja.

Suoritamme aineistonkeruun teemahaastattelujen avulla. Haastattelut toteutetaan vanhemmille, jotka ovat tehneet rikoksen, joka on johtanut ehdottomaan vankeustuomioon. Haastatteluun voi osallistua myös vanhempi, jonka puoliso on ollut suorittamassa ehdotonta vankeustuomiota. Toivomme että haastatteluun osallistuvalla vanhemmalla on ollut joko lastensuojelun asiakkuus tai sosiaalihuoltolain alainen perhetyön asiakkuus vankeustuomion suorittamisen aikana. Tulemme haastattelemaan myös lastensuojelun työntekijöitä.

Tavoitteena on selvittää lastensuojelun toimintaa, kun vanhempi on tehnyt vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen, sekä perheiden kokemuksia siitä, ovatko he kokeneet saaneensa tukea perheen tilanteeseen ja arjesta selviytymiseen. Selvitämme tutkimuksella lisäksi, sitä onko lastensuojelulla käytössään menetelmiä liittyen vankeustuomion puheeksi ottoon lapsen kanssa tai muuten arjen tukemiseen.

Lisäksi tavoitteena on tuottaa Kriminaalihuollon tukisäätiölle lisätietoa siitä, kuinka vanhemman vankeus otetaan puheeksi lapsen kanssa lastensuojelussa. Lisätietoa Kriminaalihuollon tukisäätiö voi hyödyntää muun muassa suunnitellessaan koulutuksia lastensuojelun työntekijöille.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Aineistoa käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti, eikä vastaajan henkilöllisyys tule julki missään vaiheessa. Opinnäytetyön arvioitu valmistumisajankohta on vuoden 2021 aikana. Valmiin opinnäytetyön saa tuolloin luettavaksi allekirjoittaneilta.

Yhteyshenkilöt;

Venla Aho venla.aho@student.laurea.fi tai

Mira Heikkinen mira.heikkinen@student.laurea.fi

Liite 2: Saatekirje, työntekijät

SAATEKIRJE

Hyvä vastaanottaja

Olemme Laurea ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan sosionomi opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä liittyen rikosseuraamusalan sosionomiopintoihin (AMK). Tilaus opinnäytetyöllemme on tullut Kriminaalihuollon tukisäätiöltä, joka pyrkii edistämään toiminnallaan rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää lastensuojelun toimintaa, silloin kun lapsen vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen. Aihetta ei ole vielä juurikaan tutkittu ja tutkimus toisikin ”pelimerkkejä” siihen kuinka toimitaan lastensuojelun kentällä ja onko olemassa joitain tiettyjä toimintatapoja.

Keräämme aineistoa teemahaastattelujen avulla sekä lastensuojelun asiakkailta että työntekijöitä. Teemahaastatteluun toivomme lastensuojelun työntekijöitä, jotka ovat työskennelleet perheiden kanssa, jossa vanhempi on tehnyt rikoksen, joka on johtanut ehdottomaan vankeustuomioon. Haastatteluun voi osallistua myös esimerkiksi sosiaalihuoltolain alaista perhetyötä tekevä perhetyöntekijä.

Tavoitteena on selvittää lastensuojelun toimintaa, kun vanhempi on tehnyt vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen, sekä perheiden kokemuksia siitä, ovatko he kokeneet saaneensa tukea perheen tilanteeseen ja arjesta selviytymiseen. Selvitämme tutkimuksella lisäksi, sitä onko lastensuojelulla käytössään menetelmiä liittyen vankeustuomion puheeksiottoon lapsen kanssa tai muuten arjen tukemiseen.

Lisäksi tavoitteena on tuottaa Kriminaalihuollon tukisäätiölle lisätietoa siitä, kuinka vanhemman vankeus otetaan puheeksi lapsen kanssa. Lisätietoa Kriminaalihuollon tukisäätiö voi hyödyntää muun muassa suunnitellessaan koulutuksia lastensuojelun työntekijöille.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisajankohta on vuoden 2021 aikana. Valmiin opinnäytetyön saa tuolloin luettavaksi allekirjoittaneilta.

Lisätie-

toja

Venla Aho puh. 045-8618870 tai

Mira Heikkinen puh. 040-8426847

Liite 3: Tutkimuslupa

 Helsingin kaupunki
 Sosiaali- ja terveystoimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut -palvelukokonaisuus
 Lastensuojelu ja perhesosiaalityö
 Pöytäkirjanote
 16.07.2021
 1 (3)
 Lastensuojelun johtaja
 Venla Aho
 Hirvenpolku 5
 04600 Mäntsälä

47 §
Tutkimuslupa tutkimukseen "Lastensuojelun toiminta, kun vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen"

HEL/2021-0103931 T 13 32 01

Päätös

Lastensuojelun johtaja myönsi tutkimusluvan Venla Ahon ym. tutkimukselle "Lastensuojelun toiminta, kun vanhempi on tehnyt vankeustuomioon johtaneen rikoksen" (AMK-opinnäytetyö). Tutkimuksen yhteyshenkilö on lastensuojelun sosiaalityön päällikkö Johanna Vanhanen. Tutkimuslupa on voimassa 31.3.2022.

Tutkimuslupaun sovelletaan seuraavia ehtoja:

Tutkimusraportista ei saa olla tunnistettavissa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä.

Tutkimuksesta ei tule kuitua kustannuksia sosiaali- ja terveystoimelle.

Tutkija sitoutuu noudattamaan EU:n yleisen tietosuojasäätelyn, tietosuojalain 1050/2018 sekä muun voimassa olevan lainsäädännön tutkijalle asettamia vaatimuksia.

Tutkija saapuu pyydettäessä maksutta esittelemään tutkimuksen tuloksia Helsingin sosiaali- ja terveystoimeen.

Sähköinen tutkimusraportti tai sen osoite toimitetaan sosiaali- ja terveystoimialan käyttöön osoitteella: tutkimukset@hel.fi. Valmiit tutkimukset ovat henkilökunnan käytettävissä sosiaali- ja terveystoimen intrasivulla.

Päätöksen perustelut

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten lastensuojelu toimii, kun vanhempi on tehnyt vankeus- ja rikostuomioon johtaneen rikoksen. Opinnäytetyössä tarkastellaan lisäksi sitä, onko lastensuojelulla käytössä

Postiosite PL 8020 00181 HELSINGIN KAUPPI, NRO sosiaalityo-veyo@hel.fi	Käyntiosite Toukokuu 1 A Helsinki 02 www.hel.fi/veyo	Puhelin +358 9 310 5015 Faksi +358 9 313 42034	Y-tunnus 0201251-6	Tiliinfo FI1835061220052430 Aho, Venla FI1835061220052430
--	--	---	------------------------------	---

Liite 4: Haastattelurunko, asiakkaat

HAASTATTELURUNKO ASIAKKAAT

Taustatiedot:

- Haastateltavan rooli; vanki vai läheinen
- Tuomion pituus
- Kertalaisuus
- Asiakkuus lastensuojelussa

Tuomion aikana:

- Yhteydenpitotavat
- Tapaamiset
- Lapsen oman mielipiteen kuuleminen em. liittyen (alle 12-vuotiaan kuuleminen)
- Yhteydenpitoon liittyvät erimielisyydet ja niiden selvittäminen
- Lastensuojelun tukitoimet tilanteessa
- Onko rikostuomio otettu puheeksi

Kokemus Lastensuojelun toiminnasta:

- Käytetyt menetelmät, työkalut?
- Kehitysehdotukset lastensuojelulle
- Perheen kokemus siitä, onko saatu tukea vankeudesta puhumiseen tai vankeuden käsitteeseen
- Hyvät kokemukset

APUKYSYMYKSIÄ

- Kuinka pitkän tuomion lapsen vanhempi suoritti vankilassa?
- Kuinka tuomiota suorittava piti yhteyttä lapseensa?
- Millaisia työkaluja asian käsittelemiseen olette lastensuojelusta saaneet?
- Kuinka pitkä asiakkuutenne lastensuojelussa on ollut?
- Miten lastensuojelussa on tuettu tilannettanne, onko käytössä ollut tiettyjä menetelmiä tai työkaluja?
- Miten asia lapselle otettiin puheeksi ja kenen toimesta?
- Miten lastensuojelu on juuri sinua auttanut tilanteen kanssa?
- Miten lastensuojelun tulisi kehittää toimintaansa tällaisissa tilanteissa?

Liite 5: Haastattelurunko, työntekijät

HAASTATTELURUNKO TYÖNTEKIJÄ

Taustatiedot:

- Ammattinimike
- Organisaatio, jossa työskentelee

Menetelmät:

- Käytössä olevat menetelmät ja toimintamallit
- Ohjeistukset perheiden kanssa työskentelyyn

Lapsen kanssa työskentely:

- Tuki vanhemman ja lapsen suhteeseen
- Kehittämis ehdotuksia
- Lapsen kuuleminen (Alle 12-vuotiaan)

APUKYSYMYKSIÄ

- Mikä on ammattinimikkeesi lastensuojelussa?
- Miten työorganisaatiossasi työskennellään lapsen kanssa, jonka vanhempi on vankilassa, onko käytössänne tiettyjä menetelmiä?
- Miten suhdetta vankilassa olevaan vanhempaan on pyritty tukemaan?
- Millaisia menetelmiä teillä on ottaa asia lapsen kanssa puheeksi?
- Miten työpaikallasi tulisi kehittää osaamista vanhemman vankeusrangaistuksen tueksi?
- Kuinka paljon työpaikallasi on tietoutta vanhemman vankeusrangaistukseen liittyen?

Liite 6: Esimerkki taulukoinnista

T2&T3	Ei varsinaista ohjeistusta tai menetelmiä Epävirallisena käytäntönä selvitetään turvallisuuteen liittyä asioita, nimenomaan työntekijän <u>näkökulmasta</u> kun työskennellään asiakkaan kotona Verkostotapaamiset vankilassa olevan verkostojen kanssa Emilia DVD tuttu	Ei <u>kauheesti</u> erityistä tietoutta liittyen vankeustuomioon, kokemuksen pohjalta syntynyttä tietoutta <u>Riippuu minkälaisia asiakkuuksia on</u> ollut ja kuinka paljon on ollut tekemisissä tiettyjen asioiden kanssa	Ollisi hyvä olla jonkinlainen perustietämys aiheesta, voisi olla jotain koulutusta aiheesta sillä asia vaikuttaa paljon työskentelyyn perheen kanssa Keskustelun pohjalta kaipaisi lisää <u>semmosia</u> varsinaisesti siihen kohdistuvia menetelmiä, esim. kattavampi menetelmä, jonka avulla asiaa voisi käsitellä eri perheenjäsenten kanssa	Ei lisäkoulutusta ko. aiheeseen liittyen Muutamia ollut tarjolla, jotka sivunnut jotenkin aihetta mutta ei kuitenkaan ihan	Uusille kerrotaan perusasiat ja jos menee ensimmäistä kertaa tällaiseen <u>perheeseen</u> niin mietitään esimerkiksi työparin valinnassa ja sosiaalityöntekijä ottaa silloin enemmän roolia ja pitää <u>ajantasalla</u> asioista.	Ei perheitä, joiden kanssa <u>puheeksiotto</u> olisi ollut ajankohtaista Joskus ollut perheessä, missä pienelle taaperoi käiselle ei ole kerrottu vaan asia verhoitu johonkin työtilanteeseen Tuntuu että avoimesti kuitenkin kerrotaan perheessä asiasta	Puhutaan perheissä aiheesta luontevan keskustelun ohessa mm. lapsen ikä huomoiden Lapset <u>ottaa</u> yleensä aiheen luontevasti puheeksi Äiti pitänyt lapsen mielessä esim. kotona isän tavaroita kuten hammasharja yms. ja näistä keskustellaan sitten lapsen kanssa. Päivittäiset soitot ja tapaamiset mahd. mukaan Hyödynnetään kaikkia niitä menetelmiä, mitä käytetään muidenkin perheiden kanssa. Eivät liity varsinaisesti vankeusrangaistukseen millään tavalla; nallekortit, tunnekortit, vahvuuskortit, roolikartat
-------	--	---	---	--	--	--	---